

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΔ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19.—Τηλ. 227-689 | 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1967 | ΑΡ. 4

ΚΑΙ ΟΜΩΣ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ

Διεπιστώσαμεν, μετὰ πολλῆς μας λύπης, ὅτι αἱ ἀπόψεις μας διὰ τὴν ἔλως—καθ' ἡμᾶς—ἀνεπίτρεπτον στάσιν τῆς Πολιτείας ἔναντι τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἀποβαίνουν δυσάρεστοι καὶ γίνονται πικροχόλως δεκταί. Αὐτὴ ὅμως εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀληθείας. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ τὴν ἀποκαλεῖ «μαλλώτραν» ὁ θυμόσοφος λαὸς μας.

Δυστυχῶς, «οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι». Διότι πιστευόμεν ἀπολύτως, ὅτι μόνῃ ἐφικτὴ καὶ ἐπιβαλλομένη λύσις τῆς δημιουργηθείσης ἀναταραχῆς εἶναι ἡ καθιέρωσις τῆς «συναλληλίας» τῶν σχέσεων μεταξύ Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας. Ἄλλως φοβούμεθα, καὶ πολὺ μάλιστα, ὅτι ἂν συνεχισθῇ καὶ περαιτέρω ἡ αὐτοκάβδαλος καὶ κατὰ τρόπον βεβιασμένον καὶ ἔλως ἀπαράδεκτον ἐπιβολὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νόμων, οἱ ὅποιοι ἄπτονται οὐσιωδῶς τῆς ἐσωτερικῆς τῆς ζωῆς, χωρὶς αὕτη οὐδαμῶς νὰ ἐρωτᾶται, θὰ καταλήξουν εἰς διάστασιν. Καὶ δὲν τὴν νομίζομεν ἀπλῶς θλιβεράν, ἀλλὰ, τό γε νῦν, ἀσύμφορον καὶ βλαπτικὴν εἰς ἀμφοτέρας.

★

Κρίνομεν διὰ τοῦτο ἐπάναγκες νὰ τονίσωμεν, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν καὶ χωρὶς φόβον διαψεύσεως, ὅτι ἡ ἐλευθερία, οἰαδήποτε ἐλευθερία, ὀφείλει νὰ φωτίζεται πάντοτε ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας· καὶ νὰ καθαγιάζεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης. Καὶ ὅτι οἱ καρποὶ τοῦ δένδρου τῆς πρέπει νὰ δρέπωνται μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ προσοχῆς. Διότι ἀσυνέτως δρεπόμενοι καὶ ἀπλήστως γευόμενοι, ἐγκλείουν ὀλέθριον δηλητήριον. Καὶ ὅπως καὶ ἡ ἱστορία ἀψευδῶς μαρτυρεῖ, ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ ἐμπει-

ρία ἐνὸς ἐκάστου βεβαιοῦ, ἡ ἄκρατος καὶ ἀχαλίνωτος ἐλευθερία ὀδηγεῖ συχνότατα εἰς ἀτοπήματα καὶ συμφοράς. Καὶ ἀποβαίνει ἐνίοτε ἀναρχία, ἀδιστακτικῶς κατολισθαίνουσα καὶ εἰς ὠμὴν βίαν. Σύνεσις λοιπὸν πολλὴ ἐπιβάλλεται ἐκατέρωθεν. Καὶ εὐκрасία νοῦ. Ἄλλὰ καὶ ἀγάπη Χριστιανικὴ. Ἡ ὁποία, ὄχι μόνον, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Παῦλος «οὐ φυσιοῦται, καὶ τὰ πάντα στέγει καὶ ὑπομένει»· ἀλλὰ καὶ ὀδηγεῖ πάντοτε εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἀγαθοῦ. Διότι ἀποκαλύπτει καὶ γονιμοποιεῖ συνεχῶς ἀγαθοποιούς δυνάμεις· πού αἴρουν τελικῶς τὰς δυσχερείας, καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας.

★

Καὶ εἶναι τοῦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔτι εὐχερέστερον· καθ' ἕσπον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, στοιχοῦσα καὶ πειθαρχοῦσα πάντοτε εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ τῆς Ἰδρυτοῦ, ὅστις ἐκήρυξεν, ὅτι «οὐκ ἤλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι», καὶ «ὅς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος» ἐφυγεν ὡς λύμην τὸν τύφον τῆς δοξομανίας. Καὶ οὐδέποτε ἐβεβήλωσεν ἑαυτὴν διὰ κοσμοαρχικῶν ροπῶν καὶ διαθέσεων. Ἄλλὰ τὰ παλαίσματά τῆς ὑπῆρξαν πάντοτε χριστιανικὰ καὶ ἔθνικα, καὶ μακρὰν πάσης ὑπονοίας δεσποτείας. Καὶ ἐθεμελίωσεν οὕτω τὸ πνευματικὸν ὕψος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἐπὶ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Καὶ εἶναι παράδοξον ἀληθῶς, ὅτι τόσον λησμονεῖται τοῦτο. Ἄλλὰ καὶ ὅτι, ἀντὶ τῆς «συναλληλίας» σχέσεων· καὶ ἀντὶ νὰ παραχωρηται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν—ὡς Θεο-

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Θ'

ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Μακαριώτατον Χρυσόστομον,
Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
Ἀθήνας

Μακαριώτατε,

Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰώνιος Λόγος, ἐγεννήθη ἐν σαρκὶ καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸ ὁποῖον «φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» ἔλαμψεν ἐπὶ τῆς γῆς (Ἰωάν. 1,9). Ὅποῖον θαυμαστὸν καὶ μεγαλειῶδες γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους! Εὐφρανθῶμεν καὶ ἀγαλλιασθῶμεν, διότι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐξεχύθη τόσον ἀφθόνως ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐγκαταλειμμένοι εἰς τὴν θαυμαστὴν καὶ πλήρη δοκιμασιῶν γῆν ταύτην. Ἡ ὁδὸς μᾶς εἶναι ἀνοιχτή: Αὐτὸς ὁ Ἰδιος, γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου, παραμένει δι' ὅλους μας ἡ ὁδὸς, ἡ ἀληθεία καὶ ἡ ζωὴ (Ἰωάν. 14,6).

Ἄς διπλασιάσωμεν τὰς προσευχὰς πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα οἱ λαοὶ καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἀκολουθήσουν αὐτὴν τὴν σωτήριον ὁδὸν τῆς εὐρύνης καὶ τῆς εὐδοκίας, διὰ τὴν βασιλευῆ ἡ εὐτυχία ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἡ χαρὰ εἰς τοὺς οὐρανούς.

Ἐκπληκτοὶ ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν ἐπισημότητα αὐτῆς τῆς ἀγίας λαμπροφόρου εορτῆς, κλίνομεν γόνυ ἐνώπιον τῆς φάτνης τοῦ Θεοῦ Βρέφους, ἀπευθύνοντες Αὐτῷ ταπεινὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῆς Ὑμετέρας ἀγαπητῆς Μακαριότητος, τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας τὴν ὁποῖαν διευθύνετε τόσον ἐπιτυχῶς, τῆς ἀγίας Ἱεραρχίας, τοῦ εὐσεβοῦς Κλήρου καὶ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ, διὰ τὴν ἔχγητε τὴν πληρότητα τῆς χαρᾶς ἐπὶ τῇ Γεννήσει καὶ πάσας τὰς δωρεὰς τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Νέου Ἔτους τοῦ Θεοῦ.

Περιπτυσσόμενοι Ὑμᾶς μετ' ἀγάπης, χαιρετίζομεν Ὑμᾶς ἐξ ὅλης καρδίας ἐξ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἡμῶν προσωπικῶς

συστάτου ἀρχῆς—κυρίαρχος ρόλος διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς ἐσωτερικῆς τῆς ζωῆς, συσφίγγονται συνεχῶς τὰ δεσμά τῆς με ἀντικειμενικὸν προφανῶς σκοπὸν, νὰ παραμένῃ δορυλάτος εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Καίσαρος. Καὶ τοῦτο, παρὰ τὴν αἰωνόβιον παράδοσιν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ περιπύστου Μάουερ· ὅστις διεκήρυξεν «ὡς πρῶτιστον στοιχεῖον διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἔθνους τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαίότητα». Καὶ ἐλησμόνησεν παντελῶς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν τρισαγίαν μας Ὁρθοδοξίαν. Τὴν ὁποῖαν ἠγνῶει, ἡ καὶ ἴσως ἐμίσει, ὅπως τεκμηριοῦται καὶ ἀπὸ τὴν ἀσύστολον διαρπαγὴν τῆς τεραστίας περιουσίας 450 Μονῶν, τὰς ὁποίας διέλυσεν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς μορφώσεως καὶ τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ὁ ὁποῖος ὅμως ἠγνοήθη παντελῶς!

*

Ἐκεῖθεν δὲ προέρχονται αἱ θολαὶ πηγαὶ τοῦ Πολιτειοκρατικοῦ τύπου, ὅστις κατασκιάζει σήμερον τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ

Πολιτείας, καὶ πληροὶ ὀδύνης πᾶσαν εὐσεβῆ ψυχὴν.

Καὶ ὅμως θὰ ἔπρεπε, πιστεύομεν, ὅσον περισσότερο ἀπόβαινει ἡ ζωὴ ὑλιστικὴ, καὶ ἄθεος, καὶ ἀδικαίωτος καὶ ἀκαθαγίαςτος, τόσον περισσότερο σέβας καὶ τιμὴ ν' ἀπονέμονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία χαράσσει πορείαν δημιουργικὴν τῆς ζωῆς· μετέλος, τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον. Καὶ εἶναι σφάλμα μέγα, νομίζομεν, νὰ θεωρῆται ἡ Ἐκκλησία ὡς ἀρχὴ ἀπλῶς ἐξωτερικῆ. Διότι ἔχει θεῖαν ὑπόστασιν καὶ θεῖαν ἀκλόνητον βάσιν καὶ δὲν στηρίζεται μονοπλευρῶς ἐπὶ τῆς ἀσθενοῦς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ τῆς εἶναι ζωὴ ἠγιασμένης ἐλευθερίας. Καὶ ὅλοσιν πληρεστέρας Δικαιοσύνης καὶ ἀλληλεγγύης καὶ ἀγάπης μεταξὺ λαῶν καὶ ἀτόμων. Καὶ ὡς γνωστὸν τοῖς πᾶσι, ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐκράτησε καὶ ἠνέμισε πάντοτε ὑψηλὰ τὸ τίμιον λάβαρόν των. Πρὸς δόξαν Θεοῦ. Καὶ διὰ τὸ Μεγαλεῖον τοῦ Ἔθνους.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

καὶ διατελοῦμεν τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος ἀδελφός ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ συλλειτουργός.

Σόφια, 20.12.1966

† Ὁ Σόφιας ΚΥΡΙΑΛΟΣ

Γ

ΤΟΥ ΣΕΒ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΙΝΑ

Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
Κυρίῳ Κῶ Χρυσοστόμῳ

Εἰς Ἀθήνας

Μακαριώτατε,

Συγκαταβαίνων τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ κατέρχεται καὶ αὖθις εἰς τὴν γῆν καὶ γεννᾶται ἐν πενιχρῷ Σπηλαιῷ. Χοροὶ δ' ἀγγέλων οὐρανόθεν καταπτάντες ἐξυμνοῦσι τὴν Αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ εὐαγγελίζονται τῇ μὲν γῆ εἰρήνην, τοῖς δ' ἀνθρώποις εὐδοκίαν.

Ἄλλ' ἡ ταρασσομένη τῷ πνεύματι ἀπιστίας ἀνθρωπότης οὐ δύναται δεχθῆναι τὴν εἰρήνην αὐτὴν καὶ ἀπέπτῃ ἂν αὖθις αὕτη εἰς οὐρανοῦς, εἰ μὴ ἐκράτει αὐτὴν ἐν τοῖς κόλποις Αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία, ἡ προαιώνιος Αὕτη φορὸς καὶ κήρυξ τῆς εἰρήνης.

Ὅσον δ' ἰσχυρότερον ἀνάπτει ἡ φλόξ τῶν παθῶν τῶν ἀνθρώπων, τόσοσιν τρανότερον ἀντηχοῦν περίξ ἡμῶν οἱ στεναγμοὶ αὐτῶν, τῶν ριφθέντων εἰς μεγάλας δοκιμασίας, διὸ καὶ ἐντονώτερον ὀφείλει ἡ Ἐκκλησία καλεῖν πρὸς εἰρηνευσιν τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὑπομνησκειν αὐτοῖς τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Καὶ ἡμεῖς ὡς Ἀγγελοὶ τῶν ἐκασταχοῦ Ἐκκλησιῶν καθῆκον ἔχομεν καλεῖν καὶ κηρύσσειν εἰρηνεῦσαι μετ' ἀλλήλων τοὺς ἀνθρώπους καὶ διαμαρτύρεσθαι μὴ ταρασσειν τὴν εἰρήνην δι' ἧς ἠυλόγησεν αὐτοὺς ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἀποπνιγῆσονται ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν αἵματι καὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶ κατακριμνήσωσι τὸν χριστιανικὸν αὐτῶν πολιτισμὸν διὸ καὶ στεντορεῖα τῇ φωνῇ καὶ μετ' ἀποστολικοῦ θάρρους ἅς καλέσωμεν τοὺς ὑφ' ἡμῶν ὅτι ἐδόθη ἡμῖν ἐξουσία τοῦ εὐαγγελίσασθαι μετὰ δυνάμειος πολλῆς.

Πεποιθότες δ' οὖν, ὡς οἱ ἡμέτεροι λόγοι ταπεινοὶ μὲν, ἀλλ' εἰλικρινεῖς, εὐρήσουσιν

ἡχῶ ἐν τῇ καλοκαγάθῳ ψυχῇ τῆς Ὑμετέρας Θεοτιμῆτου Μακαριότητος, τολμῶμεν ἀποταθῆναι δι' αὐτῶν καὶ πρὸς Αὐτὴν, κατὰ τὰς ἱεράς ταύτας ἡμέρας καὶ ὑποβαλεῖν Αὐτῇ τὰς ἡμετέρας ἐκ ψυχῆς ταπεινάς ἀδελφικάς καὶ υἱικάς προσήσεις ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ τῷ νέῳ ἐνιαυτῷ, ὃν διὰ τὴν ἄκραν Αὐτοῦ ἀγαθότητα εὐαγγελίζεται ἡμῖν.

Θερμῶς οὖν δεόμεθα τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης καὶ Πατρὸς πάσης παρακλήσεως εὐλογῆσαι τὴν ὑμετέραν Θεοτίμητον Μακαριότητα καὶ τὸν ἐγκεχειρισμένον τῇ Ὑμετέρᾳ ὑψηλῇ χειραγωγίᾳ λαὸν τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ πληρώματος τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χαρᾶς ἐν πνεύματι καὶ δι' ὅλων τῶν ἀγαθῶν ὧν χρῆζομεν ἐν τῇ προσκαίρῳ καὶ αἰωνίῳ ζωῇ, ἐπὶ τῷ ἀρχομένῳ δὲ νέῳ ἐνιαυτῷ ἐνδυναμῶσαι, προσπίσαι, καὶ πλουτίσαι τῇ Αὐτοῦ χάριτι καὶ τὴν ἀγίαν Του Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἵνα μὴ παύσῃ Αὕτη ἀναγγέλλειν τὴν δόξαν, τὴν μεγαλωσύνην, καὶ τὴν ἀήττητον Αὐτοῦ δύναμιν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Ἐπὶ δὲ τούτοις περιπτυσσόμενοι ἀδελφικῶς τὴν Ὑμετέραν γερασμαίαν Κορυφὴν καὶ κατασπαζόμενοι πανευλαβῶς καὶ υἱικῶς τὴν πανίερον δεξιάν Αὐτῆς διατελοῦμεν μετὰ σεβασμοῦ βαθυτάτου.

Ἐν Καίρῳ τῇ 19 Δεκεμβρίου 1966

Τῆς Ὑμετέρας Θεοφρουρήτου
Μακαριότητος ἀδελφός ἐν Χριστῷ
ταπεινός καὶ τέκνα πειθήνια

† Ὁ Σινᾶ ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ

Καὶ οἱ ἐν Καίρῳ Ἀντιπρόσωποι τῆς Μονῆς
Ἀρχιμανδρίτης ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
Ἱερομόναχος ΔΑΜΙΑΝΟΣ

ΙΑ

ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΝΤΕΡΒΟΥΡΙΑΣ

Μακαριώτατον Χρυσόστομον,
Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
Ἀθήνας

Μακαριώτατε,

Ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

«Χάρις καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Η ΕΝ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΩ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

Γ'

19. Τὰ ἄγια μυστήρια. Ὁ Σεβασμιώτατος Θυατείρων θέλων νὰ βλέπη τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἐκ διῶσταμένων ἀντιλήψεων ὁλονὲν προσεγγίζοντας πρὸς ὀρθοδοξότερας τοιαύτας ἐκκινεῖ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1921 καὶ πιθανολογεῖ, ὅτι εἰς τοὺς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διατυπωθέντας ὑπ' αὐτῶν ὄρους Μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας ἐνόουν δύο μόνον μυστήρια, (τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν ὡς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἰδρυθέντα). Ἐκτοτε ὅμως, διατείνεται ὁ Σεβασμιώτατος, (κατὰ τὰς μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων συζητήσεις, οἱ Ἀγγλικανοὶ παρεδέχθησαν καὶ τὰ ἕτερα πέντε μυστήρια, ἀφοῦ ἐξωνυχίσθη ἡ συζήτησις περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ περὶ τῆς ἰδρύσεως τῶν μυστηρίων. Τόσον κατὰ τὴν Πανορθόδοξον ἐπαρῆν τοῦ 1931, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ (1935) οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀνεγνώρισαν καὶ τὰ ἄλλα πέντε μυστήρια). Προχωρῶν δὲ ὁ Σεβασμιώτατος καὶ παραθέτων ὡς κείμενον τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ συμφωνίας Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων γράφει ἐν τῇ Εἰσηγήσει του ἐντὸς εἰσαγωγικῶν τὰ ἐξῆς: «Δεχόμεθα, διότι ἡ ἅγια Γραφή καὶ ἡ Παράδοσις μαρτυροῦν περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Χρισματος, τῆς μετανοίας, τοῦ γάμου, τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ εὐχελαίου τῶν ἀσθενῶν ὡς ὄντα ἐπίσης μυστήρια, ἐν οἷς διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὄρατοῦ σημείου λειτουργουμένου λαμβάνεται ἐσωτερικὴ πνευματικὴ χάρις»¹. Ἐχομεν ἐνώπιόν μας τὴν εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν γλῶσσαν Ἐκθεσιν (Report

of the Conference at Bucharest), εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Σεβασμιώτατος παραπέμπει καὶ λυπούμεθα, διότι εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ὑπογραμμίσωμεν, ὅτι καὶ ἐν προκειμένῳ τὸ κείμενον τῆς Ἐκθέσεως δὲν παρατίθεται πιστῶς καὶ ὠλοκληρωμένως.

Κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν λοιπὸν κείμενον τῆς Ἐκθέσεως, ὅπως καὶ κατὰ τὴν δακτυλογραφημένην ἑλληνικὴν μετάφρασιν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ Ρουμανικὴ ἀντιπροσωπεία ἐπέδωκεν εἰς ἡμᾶς εἰς τὸ Βελιγράδιον, οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπεστήριξαν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων ἐπόψεις μὴ συμφωνούσας πρὸς τὰς τῶν Ὁρθοδόξων. Ἐνῶ λοιπὸν προέκυψαν δισταγμοί, «ἵνα ἀναθεωρηθῇ ἡ Ἀγγλικανικὴ δήλωσις καὶ ἐνῶ ἐπιστεῦετο ὅτι πρὶν ἢ ἐπιτευχθῇ τελικὴ τις καὶ πλήρης συμφωνία παρίστατο ἀνάγκη νῆας τινὸς Συνδιασκέψεως, ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐπιτροπὴ συνεφώνησεν ὁμοφώνως, ἵνα συστήσῃ πρὸς ἐξέτασιν τὸν ἀκόλουθον τύπον: Συμφωνοῦμεν ὅτι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ ἅγια Εὐχαριστία, τὸ πρῶτον ὡς εἰσάγον ἡμᾶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δευτέρα ὡς ἐνοῦσα ἡμᾶς μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ δι' αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀοράτου Ἐκκλησίας, εἶναι ὑπέροχα μετὰ τῶν θείων μυστηρίων. Συμφωνοῦμεν, ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἅγια Γραφή καὶ Παράδοσις μαρτυροῦν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν, τὸ Χρῖσμα, ἡ Μετάνοια, ἡ εὐλογία τοῦ Γάμου, ἡ ἱερωσύνη καὶ ἡ χρίσις τῶν ἀσθενῶν εἶναι ἐπίσης μυστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξωτερικοῦ τινὸς ὄρατοῦ σημείου λειτουργουμένου λαμβάνεται ἐσωτερικὴ τις πνευματικὴ χάρις». Κατόπιν τῆς προτάσεως ταύτης τῶν Ἀγγλι-

1. Εἰσηγήσεως σελ. 6-7.

Προσεγγίζει ἡ εὐφρόσυνος περίοδος τῶν Χριστουγέννων, ὅτε οἱ πιστεύοντες χριστιανοὶ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον ἐνοῦνται διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ κοινοῦ αὐτῶν Κυρίου καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

«Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας» (Ἰωάν. α', 14).

Μετὰ βαθείας εὐγνωμοσύνης ἀναζητοῦμεν τὸν παντοδύναμον Θεόν, ὁ ὁποῖος τόσον θαυμαστῶς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Αὐτοῦ καὶ ἔτι θαυμαστότερον ἀποκατέστησεν αὐτόν. Ὁ αἰώνιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσκήνωσεν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, ἔλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἡμῶν, πλὴν τῆς ἁμαρτίας. Ἐγένετο ὁμοῖος ἡμῖν διὰ νὰ γίνωμεν δι' Αὐτοῦ μέτοχοι τῆς θείας φύσεως.

«Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχεῖα πλουτήσητε» (Β' Κορινθ. γ', 9).

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐορτῆς ταύτης χαιρετίζομεν Ὑμᾶς ἐν ὀνόματι τοῦ σαρκωθέντος Χριστοῦ. Διαβεβαιοῦμεν Ὑμᾶς περὶ τῶν συνεχῶν προσευχῶν ἡμῶν ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας ἀπασῶν τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, προσευχόμενοι ἰδιαίτερως, ἵνα ὁ Θεὸς εὐλογῇ τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα καὶ ἅπαντα τὸν κληρὸν καὶ τὸν πεπιστευμένον εἰς τὴν Ὑμετέραν ποιμαντορίαν πιστὸν λαόν.

Χριστούγεννα 1966

Μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ χαιρετισμῶν
ἀδελφὸς Ὑμῖν ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς

† Ὁ Καντερβουρίας ΜΙΧΑΗΛ

κανῶν καὶ «ἡ Ρουμανικὴ Ἐπιτροπὴ συμφώνησεν, ὅπως συστήσῃ τὸν τύπον τοῦτον εἰς τὴν Ἀγίαν Σύνοδον τῆς Ρουμανίας πρὸς ἐξέτασιν (for consideration)». Συμφωνία λοιπὸν δὲν ἐπέτευσθη. Ἀπεφύχθη μόνον ἡ διάλυσις τῆς Διασκέψεως, ἥτις ἠπειλήθη ἀκριβῶς, διότι δὲν κατέληγον εἰς συμφωνίαν αἱ περὶ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων συζητήσεις. Εἶπον δὲ οἱ σύεδροι πρὸς πρόληψιν τοῦ ἀπειλουμένου ναυαγίου: «Ὡς ἀφήσωμεν εἰς τὰς Συνόδους νὰ ἐξετάσῃ αὐτὰ τὴν διατύπωσιν αὐτὴν καὶ ἡμεῖς ἀς προχωρήσωμεν. Τί ἀπέγινεν ὡς πρὸς τοὺς Ἀγγλικανούς; θὰ εἰπώμεν ἐν πλάτει εἰς ἄλλην παράγραφον. Περιοριζόμεθα δὲ ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν, ὅτι εἰς τὴν ἐν Μόσχᾳ Διάσκεψιν τοῦ 1956 οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀβεβαίωσαν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τῶν μυστηρίων αἱ γνώμαι των ἀπολύτως συμφωνοῦσι πρὸς τὰς δηλώσεις τῶν προγενεστέρων Ἀγγλορθόδων συνεδρίων τοῦ 1931 καὶ 1935 ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν μυστηρίων»². Μὲ ἄλλας λέξεις εἰς τὸ Βουκουρεστίον τὸ περὶ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων ζήτημα ἔμεινεν ἐκκρεμές, μὲ μίαν προσωρινὴν διατύπωσιν παραπεμφθεῖσαν εἰς μελλοντικὴν ἐξέτασιν καὶ ἐσταμάτησεν ἐκεῖ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἠθέλομεν παρακολουθῆσαι μὲ κάποιαν προσοχὴν τὰς σημειωθείσας ὑποχωρήσεις τῶν Ἀγγλικανῶν κατὰ πάσας τὰς ἐπαφὰς των μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἐκινήθησαν αὐτὰ μετ' ἀκάμπτου σταθερότητος ἐντὸς τῶν ὁρίων, τὰ ὅποια διαγράφουν τὰ 39 ἄρθρα. Εἰς τὸν τρόπον ὥστε καὶ ἐκ τούτου νὰ ἀναπηδᾷ μία ἀκόμη σαφὴς καὶ σοβαρὰ ἐνδειξις περὶ τοῦ ὅτι μετ' ὅσα καὶ ἂν ἐλέχθησαν περὶ δευτερευούσης δῆθεν σημασίας τῶν ἄρθρων τούτων, δὲν ἔπαυσαν νὰ διατηροῦν ταῦτα τὴν ἰσχύν καὶ τὸ κύρος αὐτῶν ὡς συμβολικὸν κείμενον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως εἰς τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὑπὸ τοῦ Σαλισβουρίας Ἰωάννου ἐτοιμασθεῖσαν ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων Καντερβουρίας καὶ Ἰόρκης καὶ τῶν ἐπισκόπων Λονδίνου, Γιβραλτάρ καὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ δοθεῖσαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' διορισθεῖσαν ἐν ἔτει 1899 μόνιμον ἐπιτροπὴν ἀναγράφεται: «τῶν μυστηρίων τὸν ἀριθμὸν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἀκριβῶς δὲν ὥρισεν. Ἀνομολογεῖ ὁμῶς, ὅτι δύο αὐτῶν εἶναι τῶν ἄλλων ἀνώτερα τὸ ἀξίωμα». «Τὰ δύο μεγάλα μυστήρια ἢ τὰ εὐαγγελικὰ μυστήρια» εἶναι τὸ θεῖον βάπτισμα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία. Τὰ ὑπόλοιπα πέντε καλοῦνται μυστηριώδεις πράξεις «καὶ κανονικὰ μέσα χάριτος»³. Εἰς τὰς ἀνεπίσημα εἰσαχθέντα συζητήσεις τὰς ἐν ἔτει 1918 γενομένας μεταξὺ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου συνοδευμένου ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ τότε Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου καὶ τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου «οἱ Ἐπισκοπικοὶ ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ ἀναγνωρίσουν πάντα τὰ μυστήρια, ποιούμενοι διάκρισιν τινα»⁴. Ἡ ἐν ἔτει 1920 σταλεῖσα κατόπιν προσκλήσεως ἀντιπροσωπεία τοῦ Οἴκουμ. πατριαρχείου ἐζήτησε παρὰ τῶν

Ἀγγλικανῶν «τὴν ἀποδοχὴν ὑπ' αὐτῶν τῆς Ἱερουσώλης καὶ τῶν ἄλλων ὡς μυστηρίων ἐκτὸς τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Εὐχαριστίας», ἅτινα οὗτοι δέχονται⁵. Καὶ εἰς τὸ ἔγγραφο τὸ ἐπιγραφόμενον «Ὅρος μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας...», ὅπερ ἡ μόνιμος Ἀγγλικανικὴ Ἐπιτροπὴ συνέταξεν ἐν ἔτει 1921 δηλοῦται περὶ τῶν μυστηρίων, ὅτι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία ὑπερέχουν τῶν λοιπῶν. «Ἀλλὰ καὶ συμφωνοῦμεν, ὅτι δύναται τὸ ὄνομα μυστήριον ἄλλαις προσαφθῆναι τελεταῖς, ταῖς ἐξωτερικὸν τι καὶ ὁρατὸν σημεῖον καὶ ἐσωτέραν τινὰ πνευματικὴν χάριν ἐχούσαις», ἥτοι τῇ Χειροτονίᾳ, τῇ Ἐξομολογήσει, τῷ Χρίσματι, τῷ Γάμῳ καὶ τῷ Εὐχελαίῳ⁶. Ἀκολουθῶς ἐν τῇ μικτῇ Ἐπιτροπῇ τῇ συνελθούσῃ ἐν Λονδίῳ ἀπὸ 15 ἕως 20^ο Οκτωβρίου 1931 «ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων ἐπῆλθε διαφωνία», διότι οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀπαδεχθέντες τὰ δύο, Βάπτισμα καὶ Εὐχαριστίαν, ὡς μυστήρια ὑπερέχοντα τῶν λοιπῶν εἶπον: «Ἄλλ' ἀναγνωρίζει καὶ ἡ Ἀγγλικὴ Ὁμολογία, ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις τελεταῖς ὑπάρχει ἐξωτερικὸν καὶ ὁρατὸν σημεῖον καὶ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ χάρις καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ δύναται νὰ θεωρῶσιν, ὅτι ἔχουσι τὸν χαρακτήρα μυστηρίου καὶ καλοῦνται κοινῶς Sacramenta»⁷. Ἐπακολουθεῖ ἡ συμφωνία τοῦ Βουκουρεστίου (1935), κατὰ τὴν ὁποίαν, ὡς εἶπομεν, ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων καὶ πάλιν δὲν ἐπετεύχθη «πλήρης ὁμοφωνία, ἡ Ἀγγλικανικὴ δὲ ἀντιπροσωπεία ἐδέχθη, ὅπως παραπέμψῃ ἰδίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔκθεσιν»⁸. Τέλος κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ ἐπαφὴν τοῦ 1956 οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπανήλθον, ὡς εἶπομεν, εἰς τὰς ἐν Λονδίῳ τοῦ 1931 καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ 1935 δηλώσεις των.

«Ὅτι ἡ στάσις τῶν Ἀγγλικανῶν κατὰ τὰς μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἐπαφὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων ἤδη ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1956 εἶναι σταθερὰ καὶ κατ' οὐσίαν ἀμετακίνητος καὶ συνεχῶς ἡ αὐτὴ, μόλις εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ εἰπώμεν. Εἶπομεν δὲ ὅτι καθορίζεται αὐτὴ ὑπὸ τῶν 39 ἄρθρων. Πράγματι πῶς ἔχει τὸ 25 ἄρθρον, τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν: «Περὶ τῶν μυστηρίων» (of the Sacraments); Τὰ ἐδάφια 2 καὶ 3 ἔχουν κατὰ λέξιν ὡς ἔπεται:

§ 2 «Ὑπάρχουν δύο μυστήρια ὠρισμένα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, τοῦτέστι τὸ Βάπτισμα καὶ τὸ Δεῖπνον τοῦ Κυρίου».

§ 3 «Τὰ πέντε ἐκεῖνα, τὰ κοινῶς καλοῦμενα μυστήρια, τοῦτέστι τὸ χρῆσμα, ἡ μετάνοια, αἱ χειροτονίαι, ὁ γάμος καὶ ἡ ἐσχάτη χρίσις δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς εὐαγγελικὰ μυστήρια, διότι ὡς τοιαῦτα προήλθον εἴτε ἐκ κακῆς μιμήσεως τῶν Ἀποστόλων, εἴτε εἶναι καταστάσεις βίου ἐπιτρεπόμεναι ἐν ταῖς Γραφαῖς, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν μυστηριακὴν φύσιν μετὰ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Δείπνου τοῦ Κυρίου, διότι δὲν ἔχουν ὁρατὸν σημεῖον ἢ τελετὴν ὀρισθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ».

5. Αὐτόθι σελ. 41.

6. Αὐτόθι σελ. 44.

7. Αὐτόθι σελ. 62.

8. Αὐτόθι σελ. 65.

2. Β. Σταυρίδου, ἐνθ' ἂν. σελ. 120.

3. Β. Σταυρίδου, αὐτόθι σελ. 24.

4. Αὐτόθι σελ. 35.

Τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἄρθρον λοιπὸν δὲν ἀγνοεῖ ὀλο-
τελῶς, οὐδ' ἀποκηρύττει ρητῶς τὰ πέντε μυστήρια.
Ἀρνεῖται εἰς ταῦτα τὴν ὀνομασίαν τῶν εὐαγγελικῶν
μυστηρίων, ἀπαριθμεῖ αὐτά, ὁμολογεῖ, ὅτι προῆλθον
ἐκ μιμήσεως τῶν Ἀποστόλων ἢ εἶναι καταστάσεις βίου
ἐπιτρεπόμεναι (allowd ἢ κατὰ τὸ λατινικὸν p r o b a t i)
ἐν ταῖς Γραφαῖς καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὰ τὴν κοινῇ
κρατοῦσαν ὀνομασίαν τῶν μυστηρίων». Καθορίζει δη-
λαδῆ πεδῖον οὐχὶ διάφορον, ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐντὸς
τοῦ ὁποῖου ἐκινήθησαν οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐν τῷ καθορι-
σμῷ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων κατὰ πάσας αὐτῶν
τὰς ἐπαφὰς μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων. Καὶ μᾶς λέγουσιν λοι-
πὸν, ὅτι τὰ 39 ἄρθρα ἔχουν ἀποβάλλει τὸ κύρος των.

Καὶ ἅπαξ ἐπανευρέθημεν εἰς τὸ κύρος τῶν 39
ἄρθρων, τὸ τελευταῖον δὲ τεῦχος (τρίτη τριμηνία
1966) τοῦ Irenicon μᾶς πληροφορεῖ πληρέστερον
περὶ μιᾶς μαρτυρίας, τὴν ὁποῖαν ἐπεκαλέσθη εἰς τὴν
Εἰσήγησίν του ὁ Σεβασμιώτατος Θυατείρων, εἰμεθα
ἠναγκασμένοι νὰ ἐπανέλθωμεν καὶ ἡμεῖς.

Ἀνεφέρθη δηλαδῆ ὁ ἅγιος Θυατείρων εἰς ἄρθρον
δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ ἱερέως David L. Edwards,
Dean of King's College, Cambridge εἰς τοὺς Church
Times τῆς 22 Ἰουλίου 1966 καὶ εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος
ἀναφέρει, «ὅτι ἐποιήσατο ἔκκλησιν εἰς τὰ Κεντρικὰ
σώματα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἵνα θέσουν
τέρμα εἰς τὴν ὑπορχεωτικὴν ὁμολογίαν καὶ παραδο-
χὴν τῶν 39 ἄρθρων», συντελέσουν δὲ «εἰς τὴν ἔκδοσιν
διακηρύξεως πίστεως ἐν ταυτῷ Βιβλικῆς καὶ συγχρό-
νου»⁹. Ἀναφέρεται δηλαδῆ ἡ ἔκκλησις τοῦ ὡς ἄνω
Dean εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένην ὑποχρέ-
ωσιν ὅπως πάντες οἱ ὑποψήφιοι διὰ τοὺς δύο πρώτους
βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης καθῶς καὶ οἱ σπουδασταὶ τῆς
θεολογίας ὑπογράψουν ἐπίσημον δήλωσιν ὅτι πιστεύουν
εἰς τὰ 39 ἄρθρα ὡς ἐκθέτοντα τὴν διδασκαλίαν τῆς
Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας σύμφωνα πρὸς τὸν λόγον
τοῦ Θεοῦ. Τὸ Irenicon μᾶς παρέχει δύο συμπληρω-
ματικὰς πληροφορίας: 1) «Ὅτι κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο
τοῦ Edwards ἡ Εὐαγγελικὴ συντηρητικὴ μερίς,
ἣτις ὑπ' αὐτοῦ χαρακτηρίζεται ὡς μειονότης
ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, «μετὰ δυνάμεως
εἶναι προσκεκολλημένῃ» εἰς τὰ ἄρθρα
ταῦτα καὶ 2) «Ἡ διακήρυξις τῆς πίστεως, τὴν ὁποῖαν
θὰ ἐπεθῆμει ὁ Edwards, θὰ πρέπη νὰ εἶναι κατὰ τὸ
μέτρον τοῦ δυνατοῦ ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τοὺς Μεθοδι-
στὰς καὶ πρεσβυτεριανούς καὶ ἐν σχέσει πρὸς ὅ,τι
σπουδάζεται ὑπὸ τῶν κογκρεγκασιοναλιστῶν»¹⁰. Κατὰ
πόσον τώρα ἡ διακήρυξις τοῦ Edwards δύναται νὰ χρη-
σιμεύσῃ ὡς σοβαρὰ μαρτυρία κατὰ τοῦ κύρους τῶν 39
ἄρθρων καὶ κατὰ πόσον ἡ μέθοδος τῶν ἀποσιωπήσεων,
ἡ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Θυατείρων
πρὸς κατασκευὴν ἐπιχειρημάτων στηριζόντων τὰς
ὑπ' αὐτοῦ ὑπερασπιζομένας θέσεις εἶναι ἐπιτετραμμέ-
νη ἢ κρίνωσιν οἱ ἀναγνώσται.

* *

9. Εἰσήγησις σελ. 15.

10. Irenicon ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 378.

20. Ἡ Χριστιανικὴ ἀποκάλυψις καὶ
αἱ πηγαὶ αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου,
ἕπερ ἐπανειλημμένως συνεζητήθη μετὰ τῶν Ἀγγλι-
κανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, ἐσημειώθησαν ἀξιολογώταται
συμφωνίαι. Οὕτως ἐν ἔτει 1921, ὅτε ὑπὸ τῆς μονίμου
Ἀγγλικανικῆς Ἐπιτροπῆς συνετάγησαν οἱ ὅροι μυ-
στηριακῆς ἐπικοινωνίας ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῶν Ἀγγλι-
κανῶν κείμενον ἀρκούντως προσεγγίζον πρὸς τὰς
ὀρθοδόξους ἐπόψεις. Κατὰ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῷ
καθορισμῷ τοῦ Κανόνος τῶν Γραφῶν ἐγένετο δεκτὴ
περὶ τῶν Ἀναγινωσκομένων ἢ Δευτεροκανονικῶν
ἢ περὶ αὐτῶν διδασκαλίᾳ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τοῦ
Ἱερωνύμου. Αἱ ἐκδοχαὶ ὅμως τῶν δύο τούτων δὲν
συμφωνοῦσι ἐξ ὀλοκλήρου. Διότι καὶ μὲν ὁ Ἱερώνυμος
ὀνομάζει τὰ Δευτεροκανονικὰ «ἀπόκρυφα» ὑπὸ
τὴν ἐννοίαν τοῦ «μὴ κανονικὰ», ἐξ οὗ καὶ περιέλαβεν
αὐτὰ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ, διέστειλεν ὅμως ὀξέως μετὰ τῶν
22 κανονικῶν βιβλίων τῆς Π.Δ. καὶ τῶν ἔξω τοῦ
κανόνος ἀναγινωσκομένων, τῶν ὁποῖων τὴν ἀνάγκω-
σιν ἔκρινεν ὠφέλιμον πρὸς οἰκοδομήν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ
πρὸς βεβαίωσιν τοῦ κύρους τῶν δογματικῶν τῆς Ἐκκλη-
σίας (ad aedificationem, non ad auctoritatem dog-
matum Ecclesiae confirmandam). Ὁ Μ. Ἀθανά-
σιος ἐξ ἑτέρου ἐν τῇ 39 Πασχαλίᾳ ἐπιστολῇ του ποι-
εῖται μὲν διάκρισιν μετὰ τῶν κανονιζομένων καὶ ἀναγι-
νωσκομένων βιβλίων τῆς Π.Δ., τὰ τελευταῖα ὅμως
ταῦτα χαρακτηρίζει ὡς «τετυπωμένα παρὰ τῶν Πα-
τέρων ἀναγινώσκεισθαι τοὺς ἄρτι προσερχομένους κα-
τηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον» καὶ διαστέλλει
ταῦτα μετὰ τῶν κανονιζομένων ἀπὸ τῶν ἀποκρύφων,
ποιεῖται δὲ καὶ πυκνὴν χρῆσιν τούτων ἐν τοῖς συγ-
γράμμασιν αὐτοῦ.

Τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ἡ μικτὴ Ἐπιτροπὴ ἢ ἐν
ἔτει 1931 ἀσχοληθεῖσα περὶ τὸν καθορισμὸν τῶν ση-
μειῶν συμφωνίας καὶ διαφορᾶς μετὰ τῆς Ἀγγλι-
κανικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατήρτισεν,
ἐβελτιώθη πολὺ περισσότερον καὶ ἄλλως, ἀλλὰ καὶ
ὡς πρὸς τὸν Κανὸνα δεχθεῖσα αὐτὸν «ὡς οὗτος ὠρίσθη
ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἐγένετο δεκτὸς ὑφ'
ἀπάσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας»¹¹. Βελτιωθὲν
δὲ ἔτι πλέον κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1935 Διάσκεψιν τοῦ Βου-
κουρεστίου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἡ Ἀποκάλυψις
τοῦ Θεοῦ διέβιβασθη διὰ τῆς ἀγίας
Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως.
Πᾶν πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαῖον δύναται νὰ εὑρεθῇ
ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ ὡς αὕτη συμπληροῦται, διασαφηνί-
ζεται, ἐρμηνεύεται καὶ ἐννοεῖται ἐν τῇ ἱερᾷ Παραδό-
σει ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰκούντος
ἀγίου Πνεύματος. Συμφωνοῦμεν, ὅτι διὰ τῆς ἱερᾶς
Παραδόσεως ἐννοοῦμεν τὰς ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι κατήλ-
θον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ
καθωρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἁγίων Συνό-
δων ἢ ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῶν Πατέ-
ρων, αἵτινες ὁμολογοῦνται ὁμοφώνως καὶ συνεχῶς
ἐν τῇ ἀδιαρέτῳ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἀγίου
Πνεύματος. Συμφωνοῦμεν, ὅτι οὐδὲν τὸ περιεχόμενον
ἐν τῇ Παραδόσει ἀντιφάσκει πρὸς τὰς Γραφάς.

11. Β. Σταυρίδου, ἐνθ. ἄν. σελ. 61.

Καίτοι ἀμφότεραι αὐται δύνανται λογικῶς νὰ ὀρισθῶσι καὶ διακριθῶσι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ὅμως δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων οὐδ' ἀπ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας»¹².

Τὸ ὡς ἄνω κείμενον εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπὸ τῆς μικτῆς δογματικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς συνελθούσης ἐν Λονδίῳ ἀπὸ 15 ἕως 20 Ὀκτωβρίου 1931, καταρτισθὲν καὶ ἐγκριθέν, με ἐλαφράς τινας ἐπὶ τὸ βιβλίον μεταβολάς, περιοριζόμενας εἰς τὰς ὑπογραμμιζόμενας δύο ὡς ἄνω προτάσεις.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ποίας διαθέσεις ἐξεδήλωσαν οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς μερίδας τῶν εὐαγγελικῶν τῆς Χθαμαλῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Φιλελευθέρων τῆς Εὐρείας Ἐκκλησίας πρὸς τὰς συμφωνίας τοῦ Βουκουρεστίου, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν προσεχῶς, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησίας, οἱ προσεγγίζοντες πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, δὲν παρουσιάζονται πλήρως συνεπεῖς πρὸς τὴν ὡς ἄνω συμφωνηθεῖσαν διατύπωσιν, τὴν ὅποιαν, ἐνῶ ὡς αὕτη ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ ἐπικροτοῦσιν εἰλικρινῶς, ὅμως χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται ἀθετοῦσι δι' ἄλλων αὐτῶν ἐκδηλώσεων καὶ φρονημάτων, ἅτινα προδήλως ἀντιτίθενται εἰς αὐτὴν καὶ τῶν ὁποίων οὗτοι ἀμετακινήτως ἔχονται. Καὶ ἰδοὺ. Ἐν τῇ μικτῇ Ἐπιτροπῇ, ἥτις διετύπωσε τὸ κείμενον τὸ ἐλαφρῶς μεταβληθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ, συμμετεῖχεν, ὡς πρόεδρος μάλιστα τῶν Ἀγγλικανῶν, καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Gloucester Headlam. Διακεκριμένος θεολόγος καὶ συγγραφεύς, χρηματίσας καὶ καθηγητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης κατενόει πλήρως τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀρισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὡς οὗτος διευτυοῦτο ἐν τῷ συμφωνηθέντι ὑπὸ τῆς μικτῆς Ἐπιτροπῆς κειμένῳ, ἔχοντι οὕτω : «Συμφωνοῦμεν, ὅτι λέγοντες Ἱερὰν Παράδοσιν ἐννοοῦμεν τὰς ἀληθείας, αἵτινες κατῆλθον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων διὰ τῶν Πατέρων, αἵτινες ὁμολογοῦνται ὁμοφώνως καὶ συνεχῶς ἐν τῇ ἀδιαίρατῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ διδάσκονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Εἶναι ἐξ ἄλλου ἀδιαμφισβήτητον, ὅτι ὑπὸ τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας ἐγένοντο δεκταὶ καὶ αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ἀφοῦ τὸ ἐπὶ Κηρουλαρίου σχίσμα ἐγένετο τρεῖς περὶπου αἰῶνας μετὰ τὸν ἐβδόμην Οἰκουμενικὴν, ἡ δὲ ἐπὶ Φωτίου πρώτη σύνοδος περὶ τὸ 869 ὑπερεβδόμηκοντα ἔτη μετ' αὐτήν. Ὁμολογεῖται δὲ ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων ὅτι μία ἐκ τῶν ἐγγράφων πηγῶν, εἰς τὰς ὁποίας αὐθεντικῶς ἀπεθσαυρίσθη ἡ προφορικῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κυκλοφοροῦσα Ἀποστολικὴ Παράδοσις εἶναι καὶ οἱ ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων. Ἐν τούτοις ὁ Headlam, ὡς αὐτὸς ὁ ἅγιος Θυατείρων ὁμολογεῖ,¹³ ὑπεστήριξε τὴν γνώμην, ἥτις «φαίνεται, ὅτι μετ' αὐτῆς συμφωνοῦν καὶ ἄλλοι», καθ' ἣν γίνεται «διάκρισις μεταξὺ τῶν πρώτων ἐξ οἰκουμην. συνόδων καὶ τῆς ἐβδόμης, ὡς ἐπίσης μεταξὺ τῶν πρώτων τεσσάρων καὶ τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης». Ἐν Μόσχᾳ ἐξ ἄλλου κατὰ τὸ ἔτος 1956 τὸ θέμα τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων ἐτέθη πάλιν

ὑπὸ συζήτησιν ὑπὸ τῶν Ρώσων ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ἀγγλικανῶν ἀντιπροσώπων, τῶν ὁποίων προέστατο ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ὑόρκης, νῦν δὲ Καντουαρίας Μιχαὴλ Ράμψεϋ. Οὗτος ἐπανειλημμένως καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ προσφάτως ἐξεδήλωσεν φιλοδόξους τάσεις, κατὰ Μάϊον δὲ τοῦ 1962 ὡς ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας προέβη καὶ εἰς τὴν δήλωσιν, ὅτι : «ἡμεῖς οἱ Ἀγγλικανοὶ διατηροῦμεν τὸν θησαυρὸν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων Πατέρων, τὰ Οἰκουμενικὰ σύμβολα, τὰ ἱερὰ Μυστήρια καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Ἱερωσύνην κατὰ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς αὐτῆς. Ἐλπίζομεν καὶ δικαίως ποθοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἐνότητά μετὰ τῆς ἁγίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας». Οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ διαπρεποῦς τούτου ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρὸς καὶ διακεκριμένου θεολόγου. Ἐν τῇ Μόσχᾳ λοιπὸν ἐνῶ αἱ Ὀρθόδοξοι θεολόγοι ἐβεβαίωσαν, ὅτι τὰ σύμβολα καὶ οἱ ὅροι τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν συνόδων ἀποτελοῦν τὰς οὐσιώδεις ἀληθείας τῆς πίστεως τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», ἀπὸ Ἀγγλικανικῆς πλευρᾶς ἐδηλώθη, ὅτι τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων διετύπωσαν τὴν πίστιν, καθὼς γίνεται δεκτὴ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ¹⁴, τῆς τελευταίας φράσεως προδήλως οὔσης ἀμφιβόλου καὶ ἐλαστικῆς. Προσέθεσε δὲ ὁ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπος, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας οὐδέποτε καθώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν συνόδων. Ἐνεκεν δὲ τούτου τινὲς τῶν Ἀγγλικανῶν δέχονται τὰς ἑπτὰ, ἐνῶ ἄλλοι μόνον τὰς τέσσαρας, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅστις ἐπὶ πλέον ἐβεβαίωσεν, ὅτι πιστεύει, ὅτι εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἐπιμένῃ ἐπὶ τὴν ἁγίων Γραφῶν καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ συμβόλου¹⁵.

Παρόμοια θὰ ἠδύναντο νὰ παρατηρηθοῦν καὶ ὡς πρὸς τὰ θέματα τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων καὶ τῆς Θεοτόκου, τῆς τιμητικῆς προσκυνήσεως τῶν ἱερῶν λειψάνων, τῆς προσευχῆς ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων κ.λ.π. Τὰ ἐπ' αὐτῶν δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας στηρίζονται ἐπὶ τῆς παλαιᾶς λειτουργικῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ρητῶν μαρτυριῶν τῶν Πατέρων ἀναγομένων εἰς χρόνους ἀρχαίους, συνεχιζομένους καθ' ἅπασαν τὴν ἡνωμένην Ἐκκλησίαν ἀδιακόπως.

Τί λοιπὸν συμβαίνει; θὰ ἐρωτήσῃ τις. Εἰλικρινεῖαν καὶ πόθον πρὸς συμφωνίαν δυσκόλως θὰ ἠδυνάτο τις νὰ ἀρνηθῇ εἰς ἀμφότερα τὰ ἐπιτυχάνοντα ἐπὶ μέρους τινὰς συνεννοήσεις μέρη. Πλὴν ὅμως ἀμφότερα ἀποδεικνύονται μὴ εἰς ἐπαρκῆ καὶ πλήρη βαθμὸν κατανοοῦντα ἄλληλα. Ὑπογράφουν μετ' εἰλικρινῶν προθέσεων συμφωνίας χωρὶς νὰ κατανοοῦν κατὰ βάθος καὶ πλάτος τί σημαίνουν καὶ ποίας συνεπειᾶς συνεπάγονται αἱ συμφωνίαι αὐταί. Καὶ ἀνακλύπτουν ἐπειτα ἀσυνέπειαι. Τί λοιπὸν ἀπαιτεῖται; Νὰ ἐνθυμούμεθα πάντοτε ὅτι κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ 1931 ἐτόνισεν ὁ ἀοιδίμος Θυατείρων Γερμανός. «Τὸ ἐπ' ἐμοί, εἶπεν, οὐδεμία ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ βεβαιῶνω τοὺς ἡγέτας τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, πόσον βαθεῖα εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ἴδω τὰς δύο Ἐκκλησίας ἡνωμένας

12. Report of the Conference at Bucharest (Bucharest 1966) σελ. 8.

13. Ἐν Εἰσηγήσει αὐτοῦ σελ. 12.

14. Β. Σταυρίδου, ἐνθ' ἄν. σελ. 86.

15. Εἰσηγήσεως Θυατείρων σελ. 12-13.

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΝΑ ΑΠΟΦΥΓΩΜΕΝ ΤΗΝ ΣΥΓΧΥΣΙΝ

Τὴν 22αν Νοεμβρίου 1966 ἐδημοσιεύθη εἰς τοὺς «Τάϊμς» τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ εἰς τὴν «Καθημερινὴν» τῶν Ἀθηνῶν συνέντευξις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μετὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ δημοσιογράφου John Congley. Κατὰ τὴν συνέντευξιν αὐτὴν, ἡ ὁποία «εἶχε ἐντυπώσασθαι ἀπὸ τῆς ἐξουσίας», ὁ Πατριάρχης «προεῖπεν ὅτι ἡ ἔνωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας θὰ πραγματοποιηθῇ ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος». Ἡ θέσις τοῦ Πατριάρχου, σημειῶναι ὁ λαβὼν τὴν συνέντευξιν, δὲν εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποίαν κατέχει ὁ Πάπας μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Ὡς εἶπεν ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, ὁ Πάπας θὰ ἐξακολουθῇ νὰ κρατῇ τὴν ἐπίσημον θέσιν εἰς τὴν Ἑνωμένην Ἐκκλησίαν τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἢ Πατριάρχου τῆς Δύσεως, ὅπως τὸν βλέπουν οἱ Ὁρθόδοξοι».

Παραδόξως ὅμως ὁ Ἀμερικανὸς δημοσιογράφος ἀναφέρει περαιτέρω ὅτι ὁ Πατριάρχης ἀφοῦ εἶπεν «ὅτι ἐνίοτε οἱ Θεολόγοι εἰς τὰς συζητήσεις των περὶ ἐνότητος, τὸν κάμνουν νὰ χάνη τὴν ὑπομονὴν του, κατέληξεν: «Ἐχομεν τὸ ἴδιον Εὐαγγέλιον, φέρομεν καὶ τὰ ἴδια βάρη, ἔχομεν τὸ ἴδιον Βάπτισμα. Εἶναι ἄραγε, τὸ Εὐαγγέλιον ποὺ χωρίζει τοὺς Χριστιανούς; Ἡ μήπως εἶναι ὁ Κύριος ποὺ τοὺς χωρίζει ἢ μήπως τὸ Βάπτισμα;».

Ἀφοῦ ὁ λαβὼν τὴν συνέντευξιν παρατηρεῖ ὅτι «οἱ κατέχοντες ἡγετικὰς θέσεις Ἱεράρχαι εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπιφυλακτικοί, προκειμένου νὰ ἐκφέρουν προβλέψεις περὶ τῆς πορείας τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν τούτοις, λέγει, ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ πραγματοποιηθῇ συντόμως».

Τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πατριαρχικῆς ταύτης συνεντεύξεως, ἤτοι τὴν 26ην Νο-

ῶσον τὸ δυνατόν τὸ ταχύτερον. Λόγω τῆς θέσεώς μου πιθανῶς εἶμαι ὁ καλλίτερον πληροφορημένος ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν δυσκολιῶν. Θὰ βαδίσω μετὰ συνέσεως, ἀλλὰ μετὰ σταθερῶν βημάτων. Νομίζω, ὅτι εἶναι προσφορύτερον νὰ προχωρήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα, παρὰ νὰ ὀδεύσωμεν πρὸς τὰ πρόσω μετὰ βίας, μετὰ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς τοῦ ἔργου, πρὸς τὸ ὅποιον αἱ προσπάθειαι ἡμῶν κατατείνουσι. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, φίλοι μου Ἀγγλικανοί, τὸ Ἀγγλικὸν ρητὸν «μεγαλύτερα βία, ὀλιγωτέρα ταχύτης»¹⁶. Μήπως θὰ ἐνεδείκνυτο ἄραγε νὰ συστήσωμεν τὸν αὐτὸν ρυθμὸν εἰς τὰς φιλοτίμους προσπάθειαι των καὶ εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου; (Συνεχίζεται)

ΠΑΝ. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

16. Β. Σταυρίδου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 63.

εμβρίου, ἔδωκε τὴν ἀπάντησίν του τὸ Βατικανόν. Ὁ διεθυντὴς τοῦ Τύπου τῆς ἀγίας Ἐδρας Φαούστο Βαλαίνκι προέβη εἰς τὴν ἐξῆς ἀνακοίνωσιν: «Ἡ ἔνωσις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ τόσον γρήγορα ὅσον προβλέπει ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας». Ἡ ἔνωσις «ἀπέχει ἀκόμη πολὺ, διότι ὁ Καθολικισμὸς καὶ ἡ Ὁρθοδοξία ἔχουν διαφόρους ἐρμηνείας τοῦ ὅρου «ἔνωσις». Δι' ἡμᾶς σημαίνει τὴν τελείαν καὶ ὀριστικὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑπὸ ἓνα Πάπαν. Διὰ τοὺς Ὁρθοδόξους ἀντιπροσωπεύει κάτι ποὺ θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τὸ ἀποκαλέσωμεν «ἔμμεσον ἐπαφήν», κάτι τὸ ὅποιον ἔχει ἤδη πραγματοποιηθῇ μερικῶς, ποὺ ἀπέχει ὅμως ἀπὸ συγκεκριμένην ἔνωσιν ὑπὸ ἓνα ἀνώτατον ἡγέτην».

Ἐγκριτον θρησκευτικὸν περιοδικὸν σχολιάζον τὴν ἀνωτέρω ἀνακοίνωσιν τοῦ Βατικανοῦ γράφει: «Ὡστε λοιπὸν χωρίζει τοὺς Ὁρθοδόξους καὶ τοὺς Καθολικούς ὁ Πάπας. Αὐτός, ποὺ κοντὰ εἰς τὰς ἄλλας κακοδοξίας τῆς Ἐκκλησίας του, θέλει νὰ εἶναι μονάρχης ἀλάθητος, εἶδος αὐτοκράτορος θεοποιημένου καὶ ποὺ σήμερον ἐμφανῶς καὶ ἀφανῶς ἐπιδιώκει νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ὁρθοδόξους. Ἀλλὰ τοιοῦτον εἶδος ἔνωσις, δηλαδὴ ἀπεμπόλησις τῆς Ὁρθοδοξίας, δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς Ὁρθοδόξους. Διότι κυρίως δὲν τὴν θέλει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐσκέπασε καὶ ἐφρούρησε τὴν μίαν, ἀγίαν καὶ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν του εἰς χαλεπωτέρους καιροὺς ἀκόμη»¹.

Ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ ἐπισήμου ἐκπροσώπου τοῦ Βατικανοῦ ἀπετέλεσε προφανῶς κατηγορηματικὴν ἀντίκρουσιν τῆς αἰσιοδοξίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τὴν ἔνωσιν, ὅποτεδήποτε καὶ ἂν συζητηθῇ ἐπισημῶς, τὸ Βατικανὸν τὴν θεωρεῖ δυνατὴν μόνον ὑπὸ τὸν Πάπαν, οἱ δὲ Πατριάρχαι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θὰ θεωρῶνται ὑποτελεῖς εἰς αὐτὸν δίκην Καρδινάλιων.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἐπιτετραμμένη ἡ ἀμετρος αἰσιοδοξία διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ μόνην τὴν γοητείαν τὴν ὁποίαν ἔχει δημιουργήσει ὁ «διάλογος τῆς ἀγάπης», ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν φιλοφροσύνης καὶ λόγου ἐγκαρδιότητος ἔφερε τὰς δύο πρεσβυγενεῖς Ἐκκλησίας τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης. Διὰ τὴν ἔνωσιν πρέπει νὰ προηγηθῇ ὁ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας προταθεὶς ἐπιστημονικὸς θεολογικὸς διάλογος ἐπὶ τῶν δογματικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἐμφανίζει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ δεκάδος καὶ πλέον αἰῶνων. Τότε δὲ καὶ μόνον θὰ καταδειχθῇ ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς Παραδόσεως καὶ ἡ πραγματικὴ θέσις τοῦ Πάπα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὡς Πατριάρχης τῆς ἀρχαίας Ρώμης εἶναι πρῶτος μεταξὺ

1) «Σωτήρ», Δεκ. 1, 1966.

τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἴσος πρὸς αὐτοὺς (primus inter pares).

Εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν τοῦτον διάλογον ἀναφερόμενος ὁ Πάπας Παῦλος ΣΤ' ὅταν ὠμίλει τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 1965 πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ Προτεστάντας Παρατηρητὰς παρὰ τῆ Β' Συνόδῳ τοῦ Βατικανοῦ καὶ εἶπεν: «Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἐτοιμὴ πρὸς ἔντιμον καὶ γαλήνιον διάλογον. Δὲν σπεύδει, ἀλλ' ὅμως ἐπιθυμεῖ νὰ ἀρχίσῃ τοῦτον, ἐγκαταλείπουσα εἰς τὴν θεῖαν ἀγαθότητα τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ εἰς χρόνον τὸν ὁποῖον θὰ ὀρίσῃ... Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, συνέχισεν ὁ Πάπας, ἀν καὶ δὲν δύναται νὰ παραιτηθῆ ὀρισμένων ἀπαιτήσεων τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει κατὰ Χριστὸν νὰ παραμείνῃ πιστὴ, εἶναι διατεθειμένη νὰ μελετήσῃ κατὰ ποῖον τρόπον δύναται νὰ ἀρθῶσιν αἱ παρεξηγήσεις, νὰ γίνωσι σεβαστοὶ οἱ αὐθεντικοὶ θησαυροὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πνευματικότητος τοὺς ὁποίους κατέχετε, νὰ εὐρυθώσῃ καὶ μεταποιηθῶσιν ὀρισμένοι κανονικαὶ διατάξεις, ἵνα διευκολυνθῆ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐνότητος τῶν ἀπ' αἰῶνων ἤδη κεχωρισμένων ἀφ' ἡμῶν μεγγάλων χριστιανικῶν κοινοτήτων. Ὁ Χρὶς φιλαυτία ἀλλ' ἡ ἀγάπη ὠθεῖ ἡμᾶς. «Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς» (Β' Κορ. ε' 14) ².

Εἰς τὰς δηλώσεις του αὐτὰς ὁ Πάπας ὑπονοῶν ὅτι μόνη ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀληθινή Ἐκκλησία, ἐξαρχατέρησις τὴν Ὀρθόδοξον ὡς «μεγάλην χριστιανικὴν κοινότητα» κεχωρισμένην ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Τί κρῖμα νὰ παραβιάζεται κατ' αὐτὸν τὸν βίαιον τρόπον ἡ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας! Εὐλόγως λοιπὸν ὁ μεταξὺ τῶν Παρατηρητῶν ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας Μητροπολίτης Λένινγκραντ Νικόδημος εἶπεν ὅτι ἡ ἑνωσις τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀδὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ, εἰ μὴ μόνον κατόπιν βαθείας μελέτης καὶ ἀμοιβαίας συνεργασίας» ³.

Κατὰ ταῦτα, ἡ ὀρθόδοξος φρόνησις ἐπιβάλλει πᾶσαν λογικὴν ἐπιφύλαξιν, ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐνάρξεως καὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου, καθὼς τὸν ἠγχῆθη ἡ κατὰ Νοέμβριον 1964 συνελθούσα ἐν Ρόδῳ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις.

Εἰς αὐτὴν, κατόπιν κανονικῆς προσκλήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἔλαβον μέρος ἀντιπροσωπεῖται 14 Ἐκκλησιῶν: Τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μητροπολίτην Ἡλιουπόλεως Μελίτων, ὅστις καὶ προήδρευσε τῆς Διασκέψεως, τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου, Ἑλλάδος, Πολωνίας, Γεωργίας, Τσεχοσλοβακίας καὶ Φιλανδίας. Ρωμαιοκαθολικοὶ προσκεκλημένοι, Παλαιοκαθολικοὶ, καθὼς καὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν συνοδευόμενοι ἀπὸ ἀπειραρίθμους ξένους καὶ ἡμετέρους δημοσιογράφους, ἐπλαίσισαν τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην Διάσκεψιν τῆς Ρόδου. Ἡ προβολὴ εἰς αὐτὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας

ὑπῆρξεν ἐπιβλητικὴ, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς δημοκρατικότητος ἢ ὁποία τὴν χαρακτηρίζει ⁴.

Κύριον θέμα τῆς Διασκέψεως ταύτης, τῆς ὄντως πανορθόδοξου, ἦσαν αἱ σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν α) ἡ καλλιέργεια ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ β) « ἡ κ α ρ π ο φ ὀ ρ ο ς ἔ ν α ρ ξ ι ς ἔ ν ὀ ς π ρ α γ μ α τ ι κ ο ὕ θ ε ο λ ο γ ι κ ο ὕ δ ι α λ ὄ γ ο υ, κ α τ ὀ π ι ν τ ῆ ς δ ε ο ὕ σ η ς π ρ ο π α ρ α σ κ ε υ ῆ ς κ α ἰ τ ῆ ς δ η μ ι ο υ ρ γ ί α ς τ ὶ ν κ α τ α λ λ ἤ λ ω ν σ υ ν θ η κ ῶ ν ».

Παραλλήλως συνεδρίαζεν ἐν τῷ Βατικανῷ ἡ Β' Ρωμαιοκαθολικὴ Σύνοδος εἰς γ' αὐτῆς περίοδον ⁵, καὶ ἀπεφάσιζε διάλογον παγκοσμίου εὐρύτητος, τόσον μετὰ τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ὅσον καὶ μετὰ τὰ μὴ χριστιανικὰ θρησκευτά: Ἑβραίους, Βουδδιστάς, Μωαμεθανούς. Μετὰ τὰς Ἐκκλησίας μὲν διὰ νὰ ἐπιξιῶξῃ τὴν ἑνωσίν των μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς, μετὰ δὲ τῶν μὴ χριστιανῶν διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν συνεργασίαν αὐτῶν ἐπὶ τῶν παγκοσμίων κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ «πρὸς υπεράσπισιν καὶ προώθησιν τῶν κοινῶν ἰδεωδῶν» ⁶.

Τοιοιτοτρόπως, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἤρχισεν ὁ «διάλογος τῆς ἀγάπης» πρὸς καλλιέργειαν ἀδελφικῶν σχέσεων, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὁποίων θὰ καταστήσῃ σὺν τῷ χρόνῳ δυνατὴν τὴν ἑναρξιν «τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου», πρὸς ἐπιδιώξιν τῆς ἐν τῇ πίστει ἐνώσεως τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν Παράδοσιν. Ὁ θεολογικὸς οὗτος διάλογος δέον νὰ διεξαχθῆ «ἐπὶ ἴσοις ὄροις», καθὼς εἶχε προσδιορίσει τοῦτο ἡ ἐν Ρόδῳ Β' Πανορθόδοξος Διάσκεψις, χωρὶς δηλαδὴ τὴν προβολὴν ἐκ μέρους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ «πρωτείου» καὶ τοῦ «ἀλαθῆτους» τοῦ Πάπα. Κατὰ ταῦτα ὁ διάλογος τῆς ἀγάπης, ὁ ὁποῖος διεξάγεται ἤδη, ἀποτελεῖ, τρόπον τινά, πρόλογον τοῦ ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου, ὁ ὁποῖος αὐτὸς θὰ ὀδηγήσῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐνώσεως.

Θὰ ἐδημιούργει λοιπὸν σύγχυσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον εὐθιξίαν ἡ ἐκδοχὴ ὅτι μόνος ὁ «διάλογος τῆς ἀγάπης» ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἑνωσιν ἢ ὅτι φέρει πολὺ πλησίον τὴν ἑνωσιν ἢ ὅτι διὰ τρόπων συμφιλώσεως καὶ ἀδελφοσύνης—ἐξωτερικῶν ἄλλωστε—θὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἑνωσις. Οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι οἰασθήποτε εἰλικρινοῦς ἀβροφροσύνης δὲν εἶναι νοητὸν ὅτι δύναται νὰ καταστήσῃ περὶ τὸν θεολογικὸν διάλογον. Εἶναι λοιπὸν ἀπαράδεκτος ἡ αἰσιοδοξία ὅτι ἡ ἑνωσις θὰ συντελεσθῆ συντόμως.

4) Ἱ. Καμίρη, ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου, «Ἐκκλησία» Νοεμβρίου 1964 ἀριθ. 22.

5) Ἡ Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἐγκαινισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πάπα Ἰωάννου ΚΓ' τὴν 11 Ὀκτ. 1962 συνήλθεν εἰς τέσσαρας περιόδους μέχρι τῆς 8 Δεκεμβρίου 1965. Εἰς αὐτὴν ἐλάμβανον μέρος ὑπὲρ τὰς 2.500 συνέδρων, πλῆθος εἰδικῶν προσωπικοτήτων, παρατηρητῶν Ὀρθοδόξων, Προτεσταντῶν κ. ἄ. ἑκατοντάδων δημοσιογράφων.

6) «Καθολικὴ», Ὀκτ. 24, 1964.

2) «Καθολικὴ», Σεπτ. 30, 1965.

3) «Καθολικὴ», Νοεμβρ. 16, 1964.

Ὁ Καρδινάλιος Βεα, πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῆς προωθήσεως τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος Ἐπιτροπῆς τῆς ἀγίας Ἐδρας, «ὁμιλῶν ἐπισήμως ἐκ μέρους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐσημείωσεν ὅτι ὁ ἀρξάμενος «διάλογος τῆς ἀγάπης» ἔφερεν ἤδη καρποὺς πολὺ ἐνθαρρυντικούς. Ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸ κλίμα τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶναι καταφανής⁷. Ἄς σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἀπαρχὴν τοῦ διαλόγου τῆς ἀγάπης ἀπετέλεσεν ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη συνάντησις εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ Πάπα Παύλου καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγορου.

Διὰ τοῦ διαλόγου τῆς ἀγάπης πραγματοποιεῖται τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀποφάσεως τῆς Γ' ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως, καθ' ἣν «ἡ Ἁγία ἡμῶν Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διαλαλήσει, ὅτι ἐπιθυμεῖ «πάντοτε τὰς μεθ' ἑαυτῶν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν ἀγαθὰς σχέσεις, ἐπὶ οἰκοδομῇ τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν ἐν «Μιᾷ, Ἀγίᾳ, Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ ρῆμα Αὐτοῦ «ἕνα πάντες ἐν ὄσιν» (Ἰωάν. 17,21).

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ πρὸς καλλιέργειαν τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων, ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐξέφρασε τὴν διάθεσιν εὐχῆν «ὡς αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι μελετήσονται τὰ καθέκαστα ἐνὸς πραγματικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου, ἀπὸ ὀρθόδοξου πλευρᾶς, ἀνταλλάσσουσι δὲ μεταξύ αὐτῶν τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν, ὡς καὶ πᾶσαν ἄλληλν σχετικὴν πληροφορίαν». Τὰς ἀποφάσεις τῆς ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐκοινοποίησε καὶ πρὸς τὸν Πάπαν Παῦλον, δι' ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Καθὼς εἶπομεν ἤδη ὁ ἀείμνηστος Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' εἶχε δημιουργήσει παρὰ τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἴλιαν εὐνοϊκὴν ἀτμόσφαιραν κατανοήσεως. Συγκαλῶν ὁ μεγαλόπνους ἐκεῖνος Πάπας τὴν Β' ἐν τῷ Βατικανῷ Σύνοδον, ὥρισεν ὡς σκοπὸν αὐτῆς α) τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμόν (aggiornamento) τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸν πνεῦμα, β) τὴν ἐναρξιν ἐπισήμου διαλόγου μεταξύ Ρωμαιοκαθολικῶν, Ὀρθοδόξων καὶ Προτεστάντων. πρὸς γεφύρωσιν τοῦ ἀπ' αἰῶνων ὑφισταμένου θλιβεροῦ χάσματος χωρισμοῦ, διαφωνιῶν καὶ ἐρίδων. Συνειδὼς χριστιανικώτατα ὁ Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' τὴν σημασίαν τοῦ βαθυστοχάστου ἀποφθέγματος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «οὐδὲν οὕτω παροξύνει τὸν Θεόν, ὡς τὸ τὴν Ἐκκλησίαν διαιρεθῆναι», ἐπανελάμβανε με βαθυτάτην πικρίαν λέγων: «ἀναζητῶν τις τὰς αἰτίας τῆς διαιρέσεως καταλαμβάνεται ἀπὸ μεγάλης μελαγχολίας». Αἱ σκέψεις αὐταὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου Πάπα παρεκίνησαν καὶ τὰς χιλιάδας τῶν συνόδων τῆς Β' Βατικανέου Συνόδου νὰ ὁμολογήσονται λέγοντες: «Εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἔνοχοι διὰ τὰ σχίσματα καὶ διαι-

ρέσεις ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, οὔτε ἔχομεν πράξει πᾶν ὅ,τι ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν»⁸.

Καὶ ὁ μὲν Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' δὲν ἠτύχησε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ διαθέσεις. Τὸν διεδέχθη ὁ Πάπας Παῦλος ΣΤ'. Καθ' ἃ δὲ ἔγραψε τότε ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Βατικανοῦ «Ρωμαῖος Παρατηρητής», οὗτος ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὴν Οἰκουμενικὴν ἐνότητα καὶ τιμᾶται ἀπὸ Καθολικοῦς, Προτεστάντας καὶ Ὀρθοδόξους⁹.

Ἐδικαίωσε πράγματι τὸν συλλογισμόν τοῦ «Ρωμαίου Παρατηρητοῦ» ὁ νέος Πάπας Παῦλος ΣΤ' ὅταν λειτουργῶν τὴν 18ην Αὐγούστου 1963 εἰς τὸν Ναὸν τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Κρυπτοφέρης (Grottaferrata) προέβη εἰς τὴν ἐξῆς κατηγορηματικὴν διακήρυξιν:

«Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι παρ' ἡμῖν οὐδεμία ὑφίσταται ἐπιθυμία συνεχίσεως τῶν παρανοήσεων τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν διαφορῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι εἰς παλαιότερους χρόνους, ἴσως νὰ εἶχον λόγον τινὰ ὑπάρξεως, ἀλλὰ σήμερον, ὡς μοι φαίνεται, ἀποδεικνύονται ἀπολύτως ἀναχρονιστικά... Ἄς καταπέσουν τὰ φράγματα τοῦ μᾶς χωρίζουν καὶ ἅς ἐξηγηθῶμεν ἀμοιβαίως ἐπὶ τῶν κοινῶν δογμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑφίσταται εἰσέτι διαμάχη, προκειμένου νὰ καταστῇ κοινὴ καὶ νὰ ἐνισχυθῇ ἡ πίστις μας. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀπορροφήσωμεν ἢ νὰ ἀπονεκρώσωμεν τὸ ἐν ἀνῆσει σύνολον τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν... Ἄς προσεγγιθῶμεν προκειμένου νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἐνότης μεταξύ τῶν πραγματικῶν Χριστιανῶν καὶ ἰδίᾳ με τὰς Ἁγίας Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας... Εἶθε ὁ Κύριος νὰ ἀξιῶσῃ ἡμᾶς, ἵνα ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν τῆς Ἱστορίας, τὴν φωνὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἥτις πρέπει περισσότερον νὰ καταστῇ εἰς τὸ προσεχές ἡ κατεθυντήριος γραμμὴ ἡμῶν καὶ ἡ ἰσχύς ἡμῶν»¹⁰.

Ἐπὶ τοιοῦτο πνεῦμα κατανοήσεως, τὸ ὁποῖον ἐξάπλυσεν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ἀπαντῶσα τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1920 διακήρυξιν περὶ ἐνότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἔλαβον χώραν τὰ γεγονότα 1) τῆς συγκλήσεως τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως τὸν Σεπτέμβριον 1963 καὶ 2) ἡ συνάντησις εἰς Ἱεροσόλυμα τοῦ Πάπα Παύλου καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τὸν Ἰανουάριον 1964. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, κατὰ τὴν ἱστορικὴν συνάντησιν ἐνείνην ἀντηλλάγησαν μεταξύ τῶν ἡγετῶν ἀδελφικοὶ ἀσπασμοὶ καὶ φιλοφρονήσεις εἰλικρινοῦς ἀγάπης. Εἰς Ἱεροσόλυμα ἐδημιουργήθη νέον κλίμα συναδελφώσεως τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει ὁ «διάλογος τῆς ἀγάπης», πρὸς δημιουργίαν τῶν ἀπαραιτήτων εὐνοϊκῶν συνθηκῶν, πρὸς ἐναρξιν τοῦ πραγματικοῦ ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου, διὰ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς δογματικῆς καὶ ἐκκλησιολογικῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

8) Ἰ. Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορικὰ Κριτήρια διὰ τὴν ἑνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀθήναι, 1965, σ. 46-51.

9) Αὐτόθι, σ. 47.

10) Αὐτόθι, σ. 10.

7) Ἰ. Καρμῆρη, ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου, Ἀ' Ἐκκλησία» Αὐγ. 1, 1965.

«ΣΥΝΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΥΜΩΝ ΕΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ...»

“ΠΑΝΤΟΤΕ ΟΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΤΟΤΕ ΕΠΙ ΤΟ ΑΥΤΟ,,⁽¹⁾

Ὡς μνημόσυνον εἰς τὸν τελευταίως ἐκδημήσαντα Ρώσον θεολόγον, καθηγητὴν τοῦ Ρωσικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων, π. Ν. Ἀθανάσιεφ, δημοσιεύομεν κατωτέρω μετάφρασιν τῆς πρώτης παραγράφου τοῦ ρωσιστὶ ἐκδοθέντος βιβλίου του Trapeza Gospodnia (Ἡ Τράπεζα τοῦ Κυρίου).

Ι. «Τῆ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρα πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται...»². Κατὰ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος ἡ Εὐχαριστία ὠνομάζετο σύναξις. Ἡ ὀνομασία αὕτη διετηρήθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ V ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ VI αἰῶνος ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας» συνεχίζει νὰ ὀνομάζῃ τὴν Εὐχαριστίαν μυστήριον τῆς συνάξεως καὶ τῆς μύσεως. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστίνου οἱ Ρωμαῖοι Χριστιανοὶ συνθηροῦντο εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν σύναξιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἡλίου. Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς πλανητικῆς ἐβδομάδος, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἰδικὴν μας Κυριακὴν. «Εἰς μίαν Σαββάταν...» (Ματθ. κη' 1). Διὰ τοὺς πρώτους Χριστιανούς ἡ Κυριακὴ ἦτο ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης : ἡ ἡμέρα τοῦ ἡλίου ἦτο κατὰ τὸ σύστημα τῆς πλανητικῆς ἐβδομάδος, «ἡ πρώτη ἡμέρα μετὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κρόνου». Εἰς τὴν σημαντικωτέραν αὐτὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ὑπῆρχε μόνον μία εὐχαριστιακὴ σύναξις. Δὲν ἔχομεν καμμίαν μαρτυρίαν ὅτι εἰς αὐτὴν ἐλάμβανον χώραν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἡλίου ταυτοχρόνως καὶ ἄλλαι Εὐχαριστιακαὶ συνάξεις. Ἡ χριστιανικὴ συνείδησις τοῦ δευτέρου αἰῶνος ἀπέκλειεν ἀκόμη τὴν δυνατότητα δημιουργίας

Εὐχαριστιακῆς συνάξεως χάριν μεμονωμένης ομάδος μελῶν τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Πάντοτε ὅλοι καὶ πάντοτε «ἐπὶ τὸ αὐτό», δηλαδὴ εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν σύναξιν. Ὁ ὅρος «ἐπὶ τὸ αὐτό» κατήντησε ταυτοσημος μετὰ τὴν ἰδίαν τὴν Εὐχαριστιακὴν Σύναξιν. «Ὁ δὲ Κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν τῇ Ἐκκλησίᾳ» (Πράξ. β' 47). Ὁ μάρτυς Ἰουστίνος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν τὸν ὅρον διὰ νὰ καταδείξῃ ποία ἦτο ἡ σύναξις, ἡ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἡλίου.

Οὕτως, ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἤρχισε νὰ πραγματοποιῆται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ Εὐχαριστιακὴ Σύναξις. Ὅπου ἡ Εὐχαριστιακὴ Σύναξις, ἐκεῖ καὶ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὅπου ἡ Ἐκκλησία, ἐκεῖ καὶ ἡ Εὐχαριστιακὴ Σύναξις. Ἀργότερον, ἡ ἑλληνορωμαϊκὴ ἰδέα τῆς πόλεως (πόλις - civitas), εἰσχωρήσασα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν μετέβαλεν αὐτὴν τὴν βασικὴν θέσιν τῆς ἀρχεγόνου Εὐχαριστιακῆς Ἐκκλησιολογίας. Μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας τῆς πόλεως ὁ ἐπίσκοπος ἐνεφανίσθη συνδεδεμένος μετὰ τὰς Εὐχαριστιακὰς συνάξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐτέλλουν τὴν Εὐχαριστίαν οἱ πρεσβύτεροι, ἀνεξαρτήτως καὶ κεχωρισμένως ἀπὸ τὴν Εὐχαριστίαν, τὴν ὁποίαν ἐτέλει ὁ ἐπίσκοπος. Εἰς τὴν θέσιν τῆς μοναδικῆς Εὐχαριστιακῆς Συνάξεως, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν ἔκφρασιν τῆς μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἐνεφανίσθη ἡ νέα ἔκφρασις : ἡ ἑλληνορωμαϊκὴ πόλις, ἡ ὀρίζουσα τὴν τοπικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἔχουσαν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐπίσκοπον. Εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων ἡ «πόλις» ἐνίκησε καὶ ἀντικατέστησε τὴν Εὐχαριστιακὴν Σύναξιν. Εἰς τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου ἡ «πόλις» ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστος. «Παρ' ἡμῖν πάντων τῶν κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται».

Πάντοτε ὅλοι καὶ πάντοτε ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνήρχοντο οἱ Ρωμαῖοι Χριστιανοί, μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ ἐφορτάσων ὅλοι μαζῆ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἐξουσίας, ὑπὸ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας καὶ συχνὰ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ θανάτου ἀπεσύροντο εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ κέντρον — εἰς τὴν πηγὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς — καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔζων πλησίον καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔζων μακρὰν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔδωκαν τὴν ζωὴν των διὰ τὴν μαρτυρίαν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Κύριος, προσφέροντες τὰ σώματά των ὡς θυσίαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ζωὴν των ἐφάνερον ὅτι δι' αὐτοὺς ὑπῆρχεν ἓνας Κύριος, ὁ Χριστός. Μία ἦτο δι' αὐτοὺς ἡ Τράπεζα τοῦ Κυρίου καὶ ὅλοι μετεῖχον εἰς αὐτὴν ἡνωμένοι καὶ ὁ καθεὶς μαζῆ μετὰ τοὺς ἄλλους.

Δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐξιδανικεύομεν μίαν ἀπὸ τὰς ἡρωϊκὰς σελίδας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου,

1) Τὸ πρῶτον μέρος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου ἐδημοσιεύθη μετὰ μικρὰς συντμήσεις εἰς τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν κήρυκα» 1950 Ν.3
2) Ἰουστίνου μάρτυρος: Ἀπολογία Α' 67.

Ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ ἀμοιβαίως διασταυρώνονται ἐπίσημοι ἀντιπροσωπεῖαι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πλὴν ὅμως περιορίζονται εἰς τὰ πλαίσια τοῦ διαλόγου τῆς ἀγάπης, ἡ δὲ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, διὰ τῆς ἐπιστροφῆς ἱερῶν λειψάνων ἐπέδειξε μέχρι τοῦδε εὐγλώττους φιλαδέλφους πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν διαθέσεις. Οὐδεμία ἐν τούτοις ἐνδείξις ὅτι τὸν διάλογον τῆς ἀγάπης ταχέως θὰ διαδεχθῇ ὁ διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιβεβλημένος ἐπιστημονικὸς διάλογος, πρὸς λύσιν τῶν θεμελιωδῶν δογματικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν προβλημάτων ποὺ χωρίζουν τὰς δύο Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ διάλογος αὐτὸς δέον νὰ διεξαχθῇ «ἐπὶ ἰσοῖς ὄροις», χωρὶς τὴν προβολὴν δηλαδὴ ἐκ μέρους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ «πρωτείου» καὶ τοῦ «ἀλαθῆτου» τοῦ Πάπα.

(Συνεχίζεται) Ἀρχιμ. Ἰ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Δ.Θ.,
τ. Διευθυντῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Βοστώνης

ὅπως και εἰς τὴν ἐποχὴν μας, πολλοὶ ἀπουσίαζον ἀπὸ τὴν Εὐχαριστιακὴν συνάθροισιν. Ὑπῆρχαν οἱ ἄρρωστοὶ και οἱ γέροντες, ὑπῆρχαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔζων κάπως μακριὰ. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ συγκεντρωθοῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἡλίου. Ἀκόμη ὑπῆρχαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀπησχολημένοι. Καὶ τέλος ὑπῆρχαν οἱ δούλοι. «Βλέπετε τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ και τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός... και τὰ ἀγενῆ... και τὰ ἐξουθενημένα... και τὰ μὴ ὄντα ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ» (Α' Κορινθ. α' 26-28). Μωροὶ και ἀσθενεῖς και ἀγενεῖς και ἐξουθενημένοι ἦσαν οἱ περισσότεροι. Μόνον κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἡ «ἡμέρα τοῦ ἡλίου» ἀνεκρηύθη ἡμέρα ἑορτῆς. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τριῶν αἰώνων ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦτο ἐργάσιμος. Καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγεν ὁ Κύριος, εἰργάζοντο κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Εἰς τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα, τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐποχὴν, συναντῶμεν ὑποδείξεις πρὸς τοὺς κυρίους νὰ μὴ ἐμποδίζον τοὺς δούλους τῶν νὰ μετέχουν εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν σὺνάξιν. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὑπεθυμίζει εἰς τοὺς αὐθέντας τῶν δούλων ὅτι οἱ δούλοι δὲν ἀνήκουν εἰς αὐτοὺς ἀλλ' εἰς τὸν Κύριον: «ἐξουσιάζω, λέγετε, τοὺς δούλους μου και τὰς δούλας μου, διαμαρτύρεται ὁ Ἰωάννης, ἐγεννήθησαν εἰς τὸ σπῆτι μου. Ὅποια ὑπερηφάνεια και αὐθάδεια! Αὐταὶ αἱ λέξεις ἀποτελοῦν ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Ἐξουσιάζω τοὺς δούλους μου και τὰς δούλας μου! Πόσον τοὺς ἴγοράσατε; Τί ἐφέρατε εἰς τὸν κόσμον; Ποία τιμὴ θὰ ἠμποροῦσε νὰ προσφερθῇ διὰ τὸν ἄνθρωπον; Πόσον ἐκτιμᾶτε τὸ λογικόν; Πόσους ὀβολοὺς ἐπληρώσατε διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ³; Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ὑπάρχουν Ἰουδαῖοι και Ἕλληνας, δούλοι και ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουν Ἰουδαῖοι και Ἕλληνας, δούλοι και ἐλεύθεροι. Εἴτε ἦσαν μεγάλοι εἴτε ἦσαν μικροὶ αἱ σὺνάξεις ἐπὶ τὸ αὐτὸ — εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν περιπτώσεων ἐκείνων μετέχον περισσότερο ἀπὸ ὅσους μετέχον κατὰ τὸν παρόντα χρόνον — ἡ Εὐχαριστιακὴ σὺνάξις ἦτο σὺνάξις ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ διαφόρως, ἀφοῦ ἡ Εὐχαριστία εἶναι «τὸ ἔργον» τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία ἡ τελειοποιουσα ὅλα τὰ μέλη τῆς και ὄχι ὀρισμένα μόνον ἐξ αὐτῶν.

2. Ὁ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, εἰς ἐκ τῶν πρώτων Ἀντιοχειανῶν ἐπισκόπων, πενήντα περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος, πορευόμενος πρὸς τὴν Ρώμην ἵνα ἐκεῖ καταστῇ «σῆτος Χριστοῦ», ἀπηλυθύνθη δι' ἐπιστολῶν πρὸς μίαν σειρὰν τοπικῶν ἐκκλησιῶν. «Μιᾶ εὐχαριστία χρῆσθαι. Μία γάρ ἐστίν ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, και ἐν αὐτοῦ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθέν· εἰς και ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη, και ἐν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη· ἐν θυσιαστήριον πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, και εἰς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ, και τοῖς διακόνους τοῖς συνδούλοις μου»⁴. Ἡ τοπικὴ

Ἐκκλησία εἶναι μία, καθότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἐν θυσιαστήριον, δηλαδὴ μία Εὐχαριστιακὴ Σὺνάξις. Καὶ ὑπάρχει μία Εὐχαριστιακὴ Σὺνάξις, ἐπειδὴ ὑπάρχει εἰς ἄρτος και ἐν ποτήριον. Ἡ σκέψις αὐτὴ ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον εἰς ὅλας τὰς ἐπιστολάς του. Ἡ γενικῶς παραδεδεγμένη γνώμη συνοψίζεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰγνατίου ἦτο ἐποχὴ τοῦ κατακερματισμοῦ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τοῦ ἀρχαίου Χριστιανισμοῦ. Κατ' αὐτὴν ὑπῆρχον εἰς τὴν τοπικὴν ἐκκλησίαν μερικαὶ Εὐχαριστιακαὶ σὺνάξεις, εἰς τὰς ὁποίας μετεῖχον κεχωρισμένοι ὁμάδες Χριστιανῶν. Ὑποστηρίζον τὴν μοναδικότητα τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος τῆς Εὐχαριστιακῆς Σὺνάξεως εἰς τὴν κάθε τοπικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀποψις αὐτῆ, ἡ ὁποία ἀνεπήδησεν ὡς τολμηρὰ θεολογία και ἐπέρασεν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, δὲν βασίζεται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς τῆς, οὐδὲ εἰς αὐτὰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἰγνατίου. Ὅσονδήποτε μεγάλη και ἂν ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὴν σύγχρονόν του ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ εἰς αὐτὴν τι τὸ ὅποιον ἐντελῶς δὲν ὑπῆρχεν. Αἱ βάσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς εὐρίσκονται εἰς τὴν παράδοσιν. Καὶ ὅ,τιδήποτε ἐξέρχεται ἐξ ὧν ὁρίων τῆς παραδόσεως συναντᾷ τὴν ἀντίδρασιν. Ἡ περίφημος φράσις τοῦ πάπα Στεφάνου (III αἰών), ὅτι εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν δὲν πρέπει νὰ παρεμβαίνῃ κανεὶς νεωτερισμός, ἀλλὰ τὰ πάντα πρέπει νὰ συμφωνοῦν πρὸς τὴν παράδοσιν⁵ ἐκφράζει τὴν θεμελιώδη συνείδησιν τῆς πρὸ τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας Ἐκκλησίας. Ὁ νεωτερισμός δὲν ὑπῆρξεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰγνατίου, ἀλλὰ περιεῖχτο εἰς τὰ φαινόμενα ἐκείνη τῆς συγχρόνου του ζωῆς, τὰ ὁποία ἐνόθεον τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Ἡ ἐνότῃς τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας — τῆς Ἀντιοχειανῆς και πιθανῶς και πολλῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν — ἠπειλεῖτο. Παραπλεύρως πρὸς τὴν Εὐχαριστιακὴν Σὺνάξιν, ἦτις «παρεδόθη» ἐξ ἀρχῆς, ἐμφανίζονται κατὰ μέρος σὺνάξεις, συννεοῦσαι οὐχὶ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον μέρος αὐτῶν. Μία ἀπὸ τὰς αἰτίας αὐτοῦ τοῦ νέου φαινομένου — ὑπογραμμίζω μίαν ἀπὸ τὰς πολλὰς — συνοψίζεται εἰς τοῦτο. Εἰς τὸ ὅτι ὀρισμένα μέλη τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἰουδαϊκῆς πράξεως, ἐπεδίωκον τὴν τέλεσιν τῆς Εὐχαριστίας ὄχι κατὰ «τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὸ Σάββατον», ὄχι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ κατὰ τὸ Σάββατον «Εἰ οὖν οἱ ἐν παλαιοῖς πράγμασιν ἀναστραφέντες (ἀκριβέστερον εἰς τὴν παλαιὰν σειρὰν τῶν αἰώνων), εἰς καινότητα ἐλπίδος ἦλθον, μηκέτι σαββατίζοντες, ἀλλὰ κατὰ Κυριακὴν ζῶντες...»⁶. (Ἡ Εὐχαριστιακὴ Σὺνάξις πρέπει νὰ γίνεται κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, τὴν ὁποίαν ὁ ἐπεξεργασθεὶς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου τὴν ὀνομάζει ἀναστασίμον και βασιλίδαν», κατὰ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι, και ὄχι μέρος αὐτῶν, συνεκεντροῦντο διὰ νὰ τελέσουν τὴν Εὐχαριστίαν. Ἡ τέλεσις τῆς Εὐχαριστίας κατὰ τὸ Σάββατον ἀπὸ μικρὰν ὁμάδα Χριστιανῶν — ἔστω και

3) Εἰς Ἐκκλησιαστικὴν ὁμιλ. IV.

4) Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλαδέλφεις IV.

5) Κυπριανοῦ ἐπιστολ. LXXIV, «I: Nihil innovetur nisi quod traditum est».

6) Ἐπιστολ. πρὸς Μαγνησιεῖς, XI, I.

ὅταν αὐτοὶ δὲν ἦσαν οὔτε αἰρετικοὶ οὔτε σχισματικοὶ—κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, παρουσιάζεται ὡς κακοποιήσις τῆς μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή διαιρεῖ τὸ ἐν σῶμα καὶ τὸ ἐν Ποτήριον τοῦ Κυρίου. «Πρέπον οὖν ἐστίν, μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὡσπερ καὶ τινες ἐπίσκοπον μὲν καλοῦσιν, χωρὶς δὲ αὐτοῦ πάντα πράσσουσιν, οἱ τοιοῦτοι δὲ οὐκ εὐσυνείδητοί μοι εἶναι φαίνονται διὰ τὸ μὴ βεβαίως κατ' ἐντολήν συναθροίζεσθαι»⁷. Συμπεριφερόμενοι οὕτως, ἀπατοῦν τὸν ἑαυτὸν των, καθόσον αἱ συνάξεις των δὲν εἶναι ἔγκυροι (δηλ. δὲν εἶναι γνήσια καὶ νόμιμοι). Γνήσια εἶναι μόνον ἡ Εὐχαριστία, τὴν ὁποῖαν τελεῖ ὁ ἐπίσκοπος ἢ αὐτός, τὸν ὁποῖον ὁ ἐπίσκοπος ἐξαποστέλλει, ὅταν ὁ ἴδιος δὲν ἦμπορῆ νὰ τὴν τελήσῃ. «Ἐκείνη βεβαία εὐχαριστία ἠγείσθω (δηλ. ἔγκυρος καὶ γνήσια), ἢ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὔσα, ἢ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ»⁸. Διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς «ἡμέρας τοῦ Κυρίου» πρέπει ὅλα τὰ μέλη τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας νὰ συγκεντροῦνται εἰς τὴν Εὐχαριστίαν, τὴν τελουμένην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται, ὅτι 1) Ἡ Εὐχαριστιακὴ Συναξίς εἶναι μία, ἐπειδὴ εἰς εἶναι ὁ ἐπίσκοπος τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἦμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἄλλη Συναξίς, ἐπειδὴ δὲν ἦμπορῶν νὰ ὑπάρξουν δύο ἐπίσκοποι εἰς τὴν τοπικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ 2) Ἡ Εὐχαριστιακὴ Συναξίς ἦμπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον διὰ τὸ σύνολον τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι δι' ἐν μέρος αὐτῶν, δηλαδή ἡ Εὐχαριστιακὴ Συναξίς παρουσιάζεται ὡς συναξίς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μοναδικότης τοῦ ἐπισκόπου ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἐνότητα τῆς Εὐχαριστιακῆς Συνάξεως καὶ ἡ ἐνότης τῆς Εὐχαριστιακῆς Συνάξεως προϋποθέτει τὸν ἕνα ἐπίσκοπον. Ἐὰν εἰς τὴν σύγχρονον μὲ τὸν Ἰγνατίου τὸν Θεοφόρον ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν δὲν ὑπῆρχε μία Εὐχαριστιακὴ Συναξίς τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας προεδρευομένη ἀπὸ ἕνα καὶ μόνον προϊστάμενον—τὸ θέμα τῆς ὁρολογίας δὲν παίζει κανένα ρόλον—τότε, πῶς ἦμπορεῖ ὁ Ἰγνάτιος νὰ συγκεντρώνῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, τόσο τῆς ἰδικῆς του ὅσον καὶ τῶν ἄλλων; Ἀπλῶς τότε, θὰ ἦμποροῦσαν νὰ τοῦ ὑποδείξουν ὅτι ἡ διδασκαλία του δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποῖαν παρέλαβον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Ὁ Ἰγνάτιος ἐπεθύμει νὰ διαφυλάξῃ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ αὐτόν, μολοντί τὸ ἀνέπτυξεν εἰσφέρων καὶ περαιτέρω σκέψιν καὶ ὕλικόν.

Δὲν γνωρίζομεν, ἐπραγματοποιοῦντο ἄραγε εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰγνατίου Εὐχαριστιακαὶ Συναξεῖς καὶ εἰς ἄλλας ἡμέρας ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς; «Σπουδάζετε οὖν πυκνότερον συνέχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ εἰς δόξαν»⁹. Προφανῶς, ὁ Ἰγνάτιος, καθὼς καὶ ὁ μάρτυς Ἰουστίνος, καθὼς ἐπίσης καὶ σειρά ὀλόκληρος πατέρων μετὰ ἀπὸ αὐτοῦ, ἤθελεν ἢ τοπικὴ Ἐκκλησία νὰ συγκεντρώνεται ὅσον τὸ δυνατόν συχνότερον εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν Συναξίν, ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅμως ὅρον νὰ συγκεντροῦνται ὅλοι «ἐπὶ τὸ αὐτό», ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου. Μὲ ἄλλας λέξεις, ὁ Ἰγνάτιος ἐκάλεε τοὺς Ἐφεσίους νὰ τελοῦν συχνὰ τὴν Εὐχαριστίαν, ἐφ' ὅσον εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ συγκεντροῦν-

ται ὅλοι μαζί μετὰ τοῦ ἐπισκόπου των. Εἰς αὐτὴν τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἰγνατίου ὁ τόνος δὲν πέφτει τόσο εἰς τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ συγκεντροῦνται, ὅσον εἰς τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ συγκεντροῦνται ὅλοι μαζί. Εἰς κάθε τοπικὴν Ἐκκλησίαν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἐν θυσιαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ προΐσταται εἰς ἐπίσκοπος. «... Οὕτως μὴδὲ ὑμεῖς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων μὴδὲν πράσσετε· μὴδὲ πειράσητε εὐλογόν τι φαίνεσθαι ἰδίᾳ ὑμῖν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτό. μία προσευχή, μία δέησις, εἰς νοῦς, μία ἐλπίς ἐν ἀγάπῃ, ἐν τῇ χαρᾷ τῇ ἀμώμῳ, ὃ ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός, οὐ ἄμεινον οὐδὲν ἐστίν. πάντες ὡς εἰς ἕνα ναὸν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἐν θυσιαστήριον, ἐπὶ ἕνα Ἰησοῦν Χριστόν...»¹⁰. Αὐτὴ ἡ μοναδικότης τοῦ θυσιαστηρίου—δὲν ἦμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἄλλον—καὶ ἡ μοναδικότης τοῦ ἐπισκόπου—δὲν ἦμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἄλλος—δὲν εἶναι τι τὸ συμβατικόν, διότι καὶ ἡ συναξίς ὅλων δὲν εἶναι μόνον εἰκὼν, μὴ ἔχουσα κανένα πραγματικὸν περιεχόμενον. Ὑπάρχει ἐν θυσιαστήριον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπάρχει εἰς ἐπίσκοπος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Προΐσταται ἑνὸς θυσιαστηρίου, ὅταν ὀλόκληρος ἡ Ἐκκλησία εἶναι συνηγμένη μετ' αὐτοῦ, καὶ ὄχι καθ' ἑαυτὸν ἀνεξαρτήτως τῶν συνηγμένων εἰς τὸ θυσιαστήριον αὐτὸ μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἐπίσκοπος ἀνήκει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι λειτουργεῖ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ συναξίς πάντων «ἐπὶ τὸ αὐτό». Ἐπὶ μέρους πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἦμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ διότι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισκόπου ἐκχύνεται εἰς τὴν ἐνέργειαν ὅλων, καὶ διότι ἡ ἐνέργεια ὅλων περιέχεται εἰς τὴν πράξιν τοῦ ἐπισκόπου. Αὐτὴ ἡ θεμελιώδης θέσις τῆς Ἐκκλησιολογίας τοῦ Ἰγνατίου ἐκφράζεται μὲ τὴν περίφημον φράσιν του: «ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος ἔστω ὡσπερ ὅπου ἂν ᾖ Χριστός Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία»¹¹. Ὁ ἐπίσκοπος ὑπάρχει μόνον μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ ὁ λαὸς ὑπάρχει μόνον μετὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡ συναξίς των εἶναι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν Συναξίν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐμφανίζεται ἡ Ἐκκλησία ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ πληρότητι, ὁ ἐπίσκοπος κάθηται εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνεκάθισεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. ἦμπορεῖ νὰ καταλάβῃ αὐτὴν τὴν θέσιν μόνον τότε, ὅταν ὑπάρχῃ Ἐκκλησία, δηλαδή ὅταν εἶναι συγκεντρωμένος μετ' αὐτοῦ ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ὁ Χριστὸς ἐγκαθίδρουσε τὴν Εὐχαριστίαν ὄχι διὰ μεμονωμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δι' ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ πληρότητι καὶ ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐνότητι¹².

7) Αὐτόθι, IV.

8) Ἐπιστολὴ πρὸς Σμυρναίους VIII, I.

9) Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους XIII, I.

10) Ἐπιστ. πρὸς Μαγνησίους VII, I, 2.

11) Ἐπιστολὴ πρὸς Σμυρναίους VIII, 2.

12) Ἡ ἐνοια τῆς ἀκεραϊότητος τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τῷ Ἰγνατίῳ καθὼς καὶ παρὰ τῷ Ἰουστίνῳ φαίνεται ἐξιδανικευμένη. Εἰς τὴν ἐμπειρικὴν ζωὴν δὲν εὐρίσκει ἐξ ὀλοκληρου τὴν ἐκφρασίς της, δηλαδή συχνὰ ὀρισμένα μέλη ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴν Εὐχαριστιακὴν Συναξίν. Αὐτὴ ἡ ἐμπειρικὴ ἀνεπάρκεια δὲν παραβλάπτει τὴν ἰδεώδη ἐνότητα καὶ πληρότητα τῆς Εὐχαριστιακῆς Συνάξεως, δηλαδή κατὰ πρόθεσιν πάντοτε εἶναι καὶ πάντοτε πρέπει νὰ εἶναι συναξίς ὄχι μερικῶν ἀλλ' ὅλων.

3. Τὴν ἐξήγησιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσῃ κανεὶς εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ περὶ Ἐκκλησίας. Δι' αὐτοῦ ἀνερχόμεθα εἰς αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ αὐτομάτως εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον. «Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν» (Α' Κορ. ια', 23). Ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ Παύλου ὑπῆρξεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς μέχρι τὸ τέλος τῆς Εὐχαριστιακῆς. Εἰς αὐτὸν αὕτη εἶχε μεγαλυτέραν πληρότητα ἐκφράσεως. Οἱ μετέπειτα αἰῶνες δὲν προσέθεσαν εἰς αὐτὴν τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εἶχε ληχθῆ ἀπὸ τὸν Παῦλον.

Τὴν κλεῖδα εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου τὴν εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἔκφρασιν του «ἐκκλησία Θεοῦ ἐν Χριστῷ». Ἡ ἔκφρασις αὕτη ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Παῦλον, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ὑπῆρξε γενικῶς παραδεκτὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν ἀρχέγονον Ἐκκλησίαν. Δὲν ἔχω ἐδῶ τὴν δυνατότητα νὰ δώσω λεπτομερῆ ἀνάλυσιν αὐτῆς τῆς ἐκφράσεως, καθ' ὅσον τοῦτο δὲν εἶναι ἀπαραίτητον. Δι' αὐτὸ σταματῶ ὀλίγον μόνον εἰς τὸ θεμελιῶδες τῆς περιεχόμενον, εἰς διαφόρου εἶδους λεπτομερείας.

Ἐκκλησία «τοῦ Θεοῦ», ἐπειδὴ εἶναι σύναξις τοῦ λαοῦ (αὕτη εἶναι ἡ ἀκριβὴς ἔννοια τοῦ ἑλληνικοῦ ὄρου «ἐκκλησία»), τὴν ὁποίαν συγκαλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζονται ὡς «κλητοί» τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν σύναξιν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν «λειτουργίαν» αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία εἶναι «τοῦ Θεοῦ», δηλαδὴ ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς ἀνῆκεν εἰς τὸν Θεόν, ὡς μερίδιον αὐτοῦ καὶ ἐκκληρονόμησε τὴν γῆν διὰ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεός. Αὕτη ἡ ἐκλογή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐσφραγίσθη μὲ τὸ αἷμα τῶν ζώων. Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς συγκεντρώνεται ὄχι εἰς τὸν Ναὸν τὸν εὐρισκόμενον εἰς τὴν Σιών, ὅπως εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀλλ' εἰς τὸν Ναόν, ποῦ εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἰωάν. β' 21). Καὶ ὄχι τὸ αἷμα τῶν ζώων, ἀλλὰ τὸ αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον προσνήθη ὑπ' αὐτοῦ ὑπὲρ πάντων ἐφ' ἑαυτῆς (Ἐβρ. ζ', 27), ἐσφάγισε τὴν ἐκλογὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη ἡ ἰδιαιτέρα ἐκλογή ἐκφράζεται διὰ τοῦ δευτέρου σκέλους τοῦ ὀρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας: «ἐν Χριστῷ»¹³, τὸ ὁποῖον, μὲ τὴν σειρὰν του ἐκφράζει τὴν διδασκαλίαν περὶ Ἐκκλησίας ὡς Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

«Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο ἔλαβεν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Α' Κορινθ. ια' 23-24). Τὴν προηγουμένην τῆς ἡμέρας τοῦ Γολγοθᾶ, διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Εὐχαριστίας

ὁ Χριστὸς οἰκοδομεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλει εἰς τοὺς ἀποστόλους: «οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. ιστ' 19). Ἡ οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸ πάθος, μὲ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Ἀμέσως μετὰ τὴν περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑπόσχεσίν του ὁ Χριστὸς ἤρχισε νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς μαθητὰς του, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ θυσιασθῆ καὶ νὰ ἀναστηθῆ. «Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι» (Ματθ. ιστ', 21).

«Τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο...». Ὁ Χριστὸς ἐγνώριζεν ὅτι αὕτη ἦτο ἡ τελευταία νύκτα του εἰς τὴν γῆν καὶ αὕτη ἦτο ἡ τελευταία τράπεζα τὴν ὁποίαν παρέθετεν εἰς τοὺς μαθητὰς του μέχρι τὴν ἀνάστασιν του. «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίνω ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. ιδ', 25). Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐγκατέλειψε. «Τὴν κοινωνίαν» τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς μαθητὰς κατὰ τὴν περιόδον τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν γῆν, δὲν τὴν διέκοψε. Ἐπροχώρησεν εἰς τὴν δευτέραν φάσιν τῆς παρουσίας του. Κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν του ἔμενε πάντοτε μὲ τοὺς μαθητὰς του, μετεῖχε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ἐτεμάχιζε μετ' αὐτῶν τὸν ἄρτον κατὰ τὸν ἰουδαϊκὸν τρόπον καὶ εὐλογοῦσε τὸ ποτήριον. Μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ τὴν ἀνάστασίν του, ἐκεῖνοι θὰ συνεχίσουν τὴν κλᾶσιν τοῦ ἄρτου καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ποτηρίου. Ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ θὰ κλοῦν, εἶναι ὁ ἴδιος ἄρτος, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἔκλασε κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον καὶ τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ θὰ εὐλογοῦν, εἶναι τὸ ἴδιον ποτήριον, τὸ ὁποῖον ἠλόγησεν ὁ Χριστὸς. «Ὅσακις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ» (Α' Κορινθ. ια' 26). Ἡ Εὐχαριστία, ἡ ὁποία τελεῖται ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος θὰ ἔλθῃ, εἶναι συνέχισις τῆς τελευταίας Τραπεζῆς τοῦ Χριστοῦ. «Ὅπως καὶ ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος, οὕτω καὶ αὕτη εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸν θάνατόν του καὶ μὲ τὴν ἀνάστασίν του.

«Ἐνας μοναδικὸς ἄρτος καὶ ἓνα μοναδικὸν ποτήριον διαμοιράζουσι καὶ εὐλογοῦσι οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. «Ὅτι εἰς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν» (Α' Κορινθ. ι' 27). Ὁ ἄρτος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδῶ γίνεται λόγος, εἶναι ὁ ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ἡμεῖς «οἱ πολλοὶ» σημαίνομεν, παρὰ τῷ Παύλῳ, τοὺς Χριστιανούς, τοὺς συνηγμένους εἰς τὴν Εὐχαριστίαν, δηλαδὴ ἡ σκέψις τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας φυσικῶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν σκέψιν τῆς Εὐχαριστιακῆς Συνάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ κλᾶσις τοῦ ἄρτου. Ἡ ἀμοιβαίότης αὕτη μεταξὺ τοῦ Εὐχαριστιακοῦ ἄρτου καὶ τοῦ σώματος προβάλλει καθαρώτερον εἰς ἄλλο μέρος τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς: «Ἦμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ...» (Α' Κορινθ. ιβ' 27). «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου». «Ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέ-

13) Ὁ ὅρος τοῦ Παύλου «ἐν Χριστῷ» εἶναι καθ' ὑπερβολὴν δύσκολος εἰς τὴν ἐρμηνείαν. Ἐγὼ τὸν θεωρῶ ὡς ἔκφρασιν τῆς διδασκαλίας του περὶ αὐτοῦ, περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶναι σῶμα Χριστοῦ, μολοντί γνωρίζω καλῶς ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐρμηνεῖαι τοῦ ὄρου. Πρβλ. E. Percy der Leib Christi, Lund 1942, σ. 18.

χομεν» (Α' Κορινθ. ι' 17). Διά του ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὴν Εὐχαριστίαν γινόμεθα σῶμα Χριστοῦ. Ἡ συμμετοχὴ ἀποτελεῖ «κοινωνίαν» (ι' 16), ἡ ὁποία εἶναι πραγματικὴ «ἔνωσις» μετὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ πραγματικότης τοῦ ἄρτου μαρτυρεῖ τὴν πλήρη πραγματικότητά τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ μοναδικότης τοῦ ἄρτου - εἰς ἄρτος - μαρτυρεῖ τὴν ἐνότητα τοῦ σώματος. Διὰ τῆς Εὐχαριστίας οἱ μαθηταὶ οἱ ὁποῖοι πρῶτοι συνεκεντρώθησαν εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἔγιναν «ἐν Χριστῶ», δηλαδὴ ἔγιναν «ἐν αὐτῶ καὶ αὐτὸς ἐν αὐτοῖς», ἔγιναν τὸ σῶμά του, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀπομονωθῇ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ δι' αὐτοῦ ἔγιναν «ἐν τῷ Πατρὶ». «Καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν» (Ἰωάν. ιζ' 21). Ἡ ἐπίγειος κοινωνία τοῦ Χριστοῦ ἀναδεικνύεται σῶμά του — ἀναδεικνύεται Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐν Χριστῶ, δηλαδὴ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ συνάγεται μετὰ τοῦ Θεοῦ «ἐν Χριστῶ», διότι ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν, ὅπως ἀνήκει εἰς αὐτὸν καὶ ὁ Χριστός. Ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται ἡ ταύτισις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ἡ ταύτισις τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ἐκαστοτε εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν Σύναξιν τῆς. Δυνάμει τῆς διπλῆς αὐτῆς ταύτισεως, τὰ μέλη τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, τὰ συνηγμένα εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν Σύναξιν, κάνουν αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Τὰ μέλη τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζονται ὡς μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ συγκεντρούμενα μαζὶ εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν Σύναξιν ἀπαρτίζουν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῶ. Ἐνεκα τούτου, τὸ συνάγεσθαι μαζὶ εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν Σύναξιν σημαίνει συνάγεσθαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. «Ὅταν συνέρχεσθε εἰς ἐκκλησίαν...». Εἰς τὴν Εὐχαριστίαν ὁ Χριστός παρίσταται ἐν τῇ πληρότητι τοῦ σώματός του — εἰς ἄρτος καὶ ἐν ποτήριον —, ἀλλὰ τὸ σῶμά του εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐκεῖ ὅπου τελεῖται ἡ Εὐχαριστία καὶ ἐκεῖ ὅπου τελεῖται ἡ Εὐχαριστία εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Αὕτη εἶναι ἡ θεμελιώδης θέσις τῆς Εὐχαριστιακῆς ἐκκλησιολογίας, τῆς ἀποκαλυπτομένης ὑπὸ τοῦ Παύλου.

Ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Εὐχαριστίαν εἶναι διττή. Ὁ Χριστός παρίσταται εἰς τὴν Εὐχαριστίαν, δηλαδὴ ὁ ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας εἶναι τὸ σῶμά του. Εἰς τὴν Εὐχαριστίαν διαμένει μεθ' ἡμῶν, ἀκριβῶς ὅπως διέμενε μετὰ τῶν ἀποστόλων κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον, μόνον πού ἡ σωματικὴ παρουσία του μεθ' ἡμῶν ὑποκαθίσταται μετὰ τὴν διαμονὴν του εἰς τὰ δῶρα τῆς Εὐχαριστίας. Ἄλλ' ὅμως μετὰ τὴν ἀνάστασίν του τὸ γήινον σῶμά του ἦτο ἀχώριστον ἀπὸ τὸ δεδωξασμένον σῶμα¹⁴. «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. ιδ' 25). Ὁ Μεσσίας ἦδη ἦλθεν. «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέ-

λαβον, ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι» (Ἰωάν. α' 11-12). Ὁ Μεσσίας δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὴν βασιλείαν καὶ χωρὶς τὸν λαόν. Διὰ τοῦ πάθους, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως κατεκτήθη ἡ βασιλεία. Ὁ Γολγοθᾶς ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνθρονίσεως εἰς τὴν βασιλείαν. «Οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστευὼν εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. γ' 14-15). «Κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν» (Ἰωάν. ιβ' 32). Τὸ ρῆμα «ὑψωθῆναι» σημαίνει θά ἀνυψωθῇ καὶ θά δοξασθῇ¹⁵. Ἡ ἀνύψωσις εἰς τὸν Σταυρὸν ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς δόξης καὶ ἡ δόξα πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ Γολγοθᾶ. «Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῆ πάντας τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ» (Α' Κορ. ιε' 25). Ὁ Χριστός εἶναι ὁ Κύριος. «Τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω ;» (Ἰωάν. ιθ' 15). Ὁ Πιλάτος ἔσφαλε μόνον εἰς ἓνα : ἔχει αὐμῶν, ἀλλ' ὁ μοναδικὸς βασιλεὺς ὄλων καὶ ὁ μοναδικὸς Κύριος. Ὁ Χριστός ἦδη πλέον βασιλεύει διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ βασιλεία του εἶναι προκυριαρχία τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. «Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῶ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῶ ὑπατάξαντι αὐτῶ τὰ πάντα, ἵνα ᾗ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν» (Α' Κορινθ. ιε' 28). Ἡ «ἡμέρα τοῦ Κυρίου» ἔχει εἰς τὰς Καινοδιαθηκίκας Γραφὰς ἐσχατολογικὸν νόημα. Εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς δευτέρας ἐνδόξου παρουσίας τοῦ Κυρίου δι' ὃ λ ο υ ς. Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ὃ λ ο ι ἀψφονται τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς» (Μάρκ. ιγ' 26). Ζῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐσχατολογικὴν προσδοκίαν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐσχατολογία δὲν εἶναι μόνον τὸ τελικὸν μέλλον. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ παρὸν περιέχει ἐν ἑαυτῶ καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ παρελθόν. Ἡ «ἡμέρα τοῦ Κυρίου» θά ἔλθῃ, ἀλλ' ὅμως συνεχῶς ἔρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δηλαδὴ ὁ Κύριος ἔρχεται πρὸς «τοὺς ἰδικούς του». Ἡ Εὐχαριστία εἶναι ἡ Τράπεζα τοῦ Κυρίου, τοῦ ἐρχομένου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν πνεύματι. «Ἴνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου» (Λουκ. κβ' 30). Ἡ Εὐχαριστία εἶναι ἡ πανηγυρίς τοῦ Ἀρνίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡμεῖς, προαπολαμβάνοντες τὴν δευτέραν ἐνδοξὴν παρουσίαν του, πίνομεν καὶ τρώγομεν μετ' αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνος γεύεται μεθ' ἡμῶν τὸν καινὸν οἶνον τῆς ἰδικῆς του βασιλείας. Κάθε φορὰν εἰς τὴν Εὐχαριστίαν προσδοκῶμεν τὴν ἔλευσίν του πρὸς ἡμᾶς. «Ναί, ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ» (Ἀποκάλ. κβ' 20), τοιαύτη εἶναι ἡ Εὐχαριστιακὴ προσευχὴ μας.

«Συνερχομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ...» (Α' Κορ. ια' 18). Ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία συνέρχεται εἰς «τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῶ». Ἡ Εὐχαριστιακὴ Σύναξις εἶναι συναγωγὴ ὁλοκλήρου τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἡ μοναδικότης καὶ ἡ πληρότης τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Εὐχαριστίαν βεβαιώνει τὴν μοναδικότητα καὶ τὴν πληρότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Εὐχαριστιακὴν Σύν-

14) Βλ. ἄρθρον O. Cullman, La delivrance anticipée du corps humain d' après le N.T., εἰς συλλογὴν «Hommage et reconnaissance A.K. Barth, Paris. 1946 P. 36.

15) O. Cullman : Urchristentum und Gottesdienst, Zurich 1950.

Η ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΙΣ

Μεταξύ τῶν ἀπασχολησάντων τὴν Ἱεραρχίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴν συνελοῦσαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1937, θεμάτων, ὅπως καὶ πᾶσαν συνέλευσιν Ἱεραρχίας, ἦτο καὶ τὸ περὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ θέμα τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολῇ καὶ νὰ διατηρῇ τὴν Ἱεραρχίαν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ταραχῇ πολλῇ, ἐν παρεξηγήσει καὶ ἀναστατώσει, παραθέτω παρακάτω ἀπόσπασμα ἐκ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χυσοστόμου, ἣν ἐποίησατο ἐν ἀκριβῶς ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του, κατὰ τὴν τελευταίαν δηλ. ὑπὸ τὴν προεδρίαν του Ἱεραρχίαν τοῦ Ὀκτωβρίου 1937 καθ' ἣν εἶπε: «Τὸ θέμα τοῦτο περὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἀπασχόλησε καὶ τὸ κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον συνελθὼν ἐν Ὁξφόρδῃ τῆς Ἀγγλίας Παγκόσμιον Χριστιανικὸν Συνέδριον, ἐν ᾧ παρέστησαν ἀντιπρόσωποι καὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μετὰ 900 περίπου ἀντιπροσώ-

πων 45 ἔθνῶν χριστιανικῶν ἐκ πασῶν τῶν ἡπείρων. Τὸ γενικὸν θέμα ὑποδιηρέθη εἰς τὰ ἐξῆς: α) Ἐκκλησία καὶ Ἔθνος, β) Ἐκκλησία καὶ Κράτος, γ) Ἐκκλησία, Ἔθνος καὶ Κράτος ἐν σχέσει πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ δ) ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς διεθνεῖς σχέσεις καὶ πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐκτὸς τῶν Ὁρθοδόξων ἀντιπροσώπων ὠμίλησαν οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἐπιστημόνων Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, αἱ δὲ κατὰ τμήματα ἐργασίαι ἐστηρίχθησαν ἐπὶ ἐκθέσεων καὶ γνωματεύσεων καὶ εἰσηγήσεων, αἵτινες ἐπὶ τριετίαν συνελέγησαν παρ' εἰδικῶν ἐπιστημόνων ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἐκτυπωθεῖσαι ἐτέθησαν ὑπ' ὄψει τῶν συνέδρων. Μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐκθέσεων ὑπῆρχε καὶ ἡ ἡμετέρα, ἣν παρακληθέντες εἰχόμεν πρὸ καιροῦ ἀποστείλει. Μετὰ τοιαύτην παρασκευὴν ἐγένετο ὑπὸ τῶν τμημάτων τοῦ συνεδρίου εἰδικὴ μελέτη, ἥς τὰ συμπεράσματα εἰσήχθησαν εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ Συνεδρίου ὑπὸ τύπον ψηφισμάτων ἐγκριθέντων

αἶν. Διὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον ἡ διδασκαλία περὶ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Κύριον, ἀπέκλειε τὴν δυνατότητα περισσοτέρων Εὐχαριστιακῶν Συναξέων εἰς τὴν μίαν τοπικὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ τοιοῦτον ἦτο ἀδύνατον ἐφόσον ὁ Χριστὸς εἶναι ἓνας ἐν τῇ πληρότητι καὶ εἶναι μοναδικὸν τὸ σῶμά του ἐν τῷ ὁποίῳ παρίσταται εἰς τὴν Εὐχαριστίαν, ὅταν ὅλοι συνέρχονται «εἰς Ἐκκλησίαν» καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἔρχεται ἀναπαυκρινόμενος εἰς τὴν κλῆσιν («τῶν ἰδικῶν») του. Μόνον ἡ Ἐκκλησία ἐν ὅλῃ τῆς τῇ πληρότητι ἡμπορεῖ νὰ τελῇ τὴν Εὐχαριστίαν, δηλαδὴ ἡ Εὐχαριστία εἶναι «τὸ ἔργον» τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι ἐπὶ μέρους ὁμάδων. Ἡ ὑπαρξίς κεχωρισμένων ὁμάδων τελούντων κεχωρισμένην Εὐχαριστίαν διὰ κεχωρισμένα μέλη, σημαίνει διαίρεσιν τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ διαίρεσις τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας σημαίνει διαίρεσιν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς καλεῖ εἰς τὴν τράπεζάν του ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν, δηλαδὴ ἡ τράπεζα εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς βασιλεύει. Καὶ μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σμικρύνεται ὁ χρόνος καὶ τὸ μέλλον καθίσταται παρὸν διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ Πνεύματος. Εἰς τὴν ἐπίγειον ζωὴν μας ἡ «ἡμέρα τοῦ Κυρίου» εἶναι δυνατὴ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πότε ἐπραγματοποιεῖτο ἡ Εὐχαριστιακὴ Συναξίς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου; Κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ περισσότερο κατάλληλος ἡμέρα δι' αὐτὸ ἦτο «ἡ πρώτη τῶν Σαββάτων». Αὕτη ἦτο ἡ ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ταυτοχρόνως ἦτο ἡ ἰδικὴ του ἡμέρα, «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου». «Κατὰ μίαν Σαββάτων ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω θησαυρίζων ὅτι ἄν εὐδοῦται...» (Α' Κορινθ. ιστ' 2). Ἐὰν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὑπεθυμίζῃ αὐτὴν τὴν ἡμέραν, τὸ κάμνει αὐτὸ διότι αὕτη ἦτο ἡ ἡμέρα τῆς Τραπέζης τοῦ Κυρίου. «Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων τῶν μαθητῶν κλάσαι ἄρτον...» (Πράξ.

κ' 7). Ὁ Λουκᾶς μὲ ἀπόλυτον σαφήνειαν ὀνομάζει «τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὸ σάββατον» ἡμέραν τῆς Εὐχαριστιακῆς συναξέως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι συνήρχοντο διὰ τὴν κλάσιν τοῦ ἄρτου. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς ἐπιστολάς του δὲν καταδεικνύει σαφῶς εἰς ποίας ἄλλας ἡμέρας ἐπραγματοποιεῖτο Εὐχαριστιακὴ Συναξίς, ἀλλὰ σημειώνει ὑπὸ ποίοις ὅροις ἡμποροῦσε νὰ πραγματοποιηθῇ. «Ἐὰν συνέλθῃ ἡ Ἐκκλῆσις ἡ ἐν ὅλῃ ἐπὶ τὸ αὐτό» (Α' Κορινθ. ιδ' 23). Αὐτὸς εἶναι λόγος τοῦ Παύλου. Ἐκτὸς ἀπὸ «τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὸ σάββατον», ἡ Εὐχαριστιακὴ συναξίς ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ὅταν ὅλη ἡ Ἐκκλησία συγκεντρώνεται ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἡ κλήσις τοῦ Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου εἰς μίαν Εὐχαριστιακὴν Συναξίαν δὲν περιεῖχε τίποτε περισσότερον ἀπὸ αὐτό, τὸ ὁποῖον περιεῖχετο εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου. Ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ Ἰγνατίου παρέμενεν ἀκόμη Εὐχαριστιακὴ.

4. Πάντοτε ὅλοι καὶ πάντοτε μαζί. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀρχικὴ ἐμπειρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Καὶ ἡ ἐμπειρία αὕτη ἐπήγαγεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κύριος ἐκάλεε εἰς τὴν τράπεζάν του ὅλα τὰ μέλη του, καὶ μόνον μεθ' ὅλων ἔπινε καὶ ἔτρωγε εἰς τὴν τράπεζάν του. Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ Χριστῷ, ἡ Κυριακὴ τράπεζα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ὅταν συναγεται ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου εἶναι δι' ὅλους, καὶ ὄχι δι' ὀλίγους καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ἔρχεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δι' ὅλους. «Ὅλοι ἡμεῖς προσδοκῶμεν τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, ὅταν ὅλοι εὐρισκώμεθα συνηγμένοι εἰς αὐτὴν, ὅπως ὅλοι προσδοκῶμεν τὴν παρουσίαν Του. «Καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν: ἔρχου, καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω: ἔρχου» (Ἀποκαλ. κβ' 17).

Μετάφρ. Ἀρχιμ. ΝΙΚΟΛ. Ζ. ΓΚΑΤΖΙΡΟΥΛΗ
Ἱεροκλήουκας Ἰ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν

Η ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ *

Ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, καὶ ὅλως ἰδιαίτερος τὸν ἐξαιρετὸν καὶ φίλτατόν μας Πρόεδρον κ. Στέλιον Κορρέν, πού με τὴν ἀνένδοτον —διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐποχῆς— ἐπιμονὴν του νὰ με ἀνασύρη ἄκοντα ἀπὸ τὴν σκιάν καὶ ἀπὸ τὴν μόνωσίν μου, ἔγινεν ἀφορμὴ τῆς ὡραίας μας αὐτῆς συγκεντρώσεως. Ἔστω καὶ ἂν ὁ στόχος του ὑπῆρξεν ἀτυχῆς· νὰ ἐμφανισθῇ δηλαδὴ ὡς ἐπίτευγμα μία ἀνεμόσαρκος προσπάθεια, ὅπως εἶναι ἡ ἰδική μου. Ἄς εἶναι ὅμως συγχωρημένος· «ὅτι πολὺ ἠγάπησεν», κατὰ τὴν Γραφικὴν ἔκφρασιν, τὰς νησιωτικὰς μικρὰς μας πατρίδας.

Εὐχαριστῶ ἐπίσης θερμῶς ὅλους τοὺς εὐγενικοὺς ὁμιλητὰς καὶ ἰδιαίτερος τὸν σοφὸν ἀντιπρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Φιλιππίδην, ὁ ὁποῖος, με τὸ γόνιμον ἐπιστημονικόν του ἔργον πού φωσφορίζει εἰς ἐμβρίθειαν καὶ εἰς λαμπρότητα ὕφους, ἀλλὰ καὶ με τὸ ἐξαιρετὸν ἦθος του τιμᾶ καὶ λαμπρύνει τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, καὶ τὴν Κυκλαδικὴν μας οἰκογένειαν. Ὅλα ὅσα εἶπον εἶναι μουσοδομήματα τοῦ ἀστειρέυτου Κυκλαδικοῦ των παλμοῦ· καὶ πηγὴ τους ἔχουν τὴν καλοκαρδίαν των

* Ὁμιλία λεχθεῖσα τὴν 26 Ἰανουαρίου 1967 κατὰ τὴν σμνεστίασιν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσεν ἡ Ἑταιρεία Κυκλαδικῶν Μελετῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς «Ἐκκλησίας» κ. Θεοδοσίου Κ. Σπεράντζα.

μετὰ ἐμπεριστατωμένην συζήτησιν. Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Συνεδρίου ἐγένετο ὁμοφώνως δεκτὸν περιεκτικώτατον καὶ διδασκτικώτατον διάγγελμα, ἐν ᾧ συμπεριελήφθησαν τὰ συμπεράσματα τῶν μελετῶν πάντων τῶν τμημάτων τοῦ συνεδρίου. Τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ὑπὸ συζήτησιν τῆς παρουύσης συνελεύσεως τῆς Ἱεραρχίας θέμα μέρος τοῦ διαγγέλματος, ἔχει ὡς ἐξῆς : «Τὸ Κράτος ἔχει παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν πληρεξουσιότητα πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν καθηκόντων του, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ὑπόκειται ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι καὶ ἡ πηγὴ τῆς δικαιοσύνης, ἐνῶ τὸ Κράτος εἶναι ὑπηρετῆς τοῦ δικαίου καὶ οὐχὶ κύριος αὐτοῦ... Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς δὲν δύναται ν' ἀναγνωρίσῃ ἄλλην ἀνωτάτην ἀθεντίαν αὐτοῦ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ὑπακοή του εἰς τὸ Κράτος συμπεριλαμβάνεται εἰς τὴν ὑπακοήν του εἰς τὸν Θεόν, ὑφ' ἧς καὶ προσδιορίζεται αὕτη πάντοτε... Ἡ Ἐκκλησία ἔχει παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀναλάβει καθήκοντα, ἅτινα ὀφείλει πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἐπιτελέσῃ. Τούτων τὸ σπουδαιότατον εἶναι ἡ κήρυξις τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ἀπόκτησις μαθητῶν καὶ ἡ διαρρύθμισις τοῦ βίου τούτων συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Πρὸς ἐκπλήρωσιν δὲ τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς χρῆζει ἡ Ἐκκλησία ἐλευθερίας, ἣν ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὴν τὸ Κράτος».

καὶ τὴν ἀστειρευτὸν εἰς εὐγενεῖς ἀνατάσεις, νησιωτικὴν τους ψυχὴν.

*

Θέλω ἀκόμη νὰ βεβαιώσω ὅλους, ὅσοι, με τὴν τόσον τιμητικὴν δι' ἐμὲ παρουσίαν των εἰς τὴν συνεστίασιν αὐτὴν μοῦ ἐφανέρωσαν τὴν ἐκτίμησίν των καὶ τὴν ἀγάπην των, ὅτι αἰσθάνομαι βαθυτάτην καὶ εὐγνώμονα συγκίνησιν διὰ τὴν ἐκδήλωσίν των. Ἀλλὰ καὶ ὅτι παραλλήλως γιγαντῶνεται καὶ ἡ εὐθύνη τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι ἀπέναντί τους καὶ ἀπέναντι κάθε Κυκλαδίτου. Διότι ἔχω τὴν ἐπίγνωσιν καὶ τὴν συνείδησιν, ὅτι ἡ ἀντιπροσφορὰ μου ὑμῆρξεν ἀσήμαντος· καὶ ὅτι θὰ παραμείνω παντοτεινὸς ὀφειλέτης των. Ἄς εἶναι ὅμως ἐπιεικεῖς. Διότι ἡ σύγχρονος ζωὴ πολλαπλασιάζει συνεχῶς τὰς ἀνάγκας καὶ τὸν μόχθον τῶν ἀνθρώπων· καὶ παραπαίοντες ὅλοι εἰς ἓνα φαῦλον ὕλιστικὸν κύκλον, ἀποβαίνομεν μοιραίως ἀτομικιστά, καὶ πολυδίψοι θηρευταὶ τῶν ἀνέσεων καὶ τῆς κοινωνικῆς προβολῆς. Ἐνῶ ὁ μόνος ἀληθινὸς τρόπος νὰ σημειώσῃ κανεῖς εὐεργετικὸν τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὴν ζωὴν, εἶναι ν' ἀγωνίζεται διὰ νὰ γίνῃ ὀλοὸν καὶ πνευματικώτερα· νὰ προσανατολιζέται πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὴν ὡραιότητα καὶ πρὸς τὸ ἀγαθόν· καὶ με καλωσύνην, προθυμίαν καὶ ταπεινότητα, νὰ προσφέρωμεν πάντοτε τὰς ὑπηρεσίας μας πρὸς τὸν «πλησίον» μας. Ἄλλως ἀποβαίνει κενή. Διολισθαίνει

Θὰ ἦτο λίαν μακρὸν νὰ προσαγάγωμεν καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ σπουδαιότατου διαγγέλματος τοῦ συνεδρίου· ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀπηχοῦντα τὴν κοινὴν συνείδησιν τῆς χριστιανωσύνης διὰ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀντιπροσώπων αὐτῆς μαρτυροῦσι πῶς τίθεται τὸ ζήτημα. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ πολιτικῷ Συνατάγματι καθορίζεται σαφῶς, ὅτι ἡ Πολιτεία ἀσκει ἑποπτεῖαν ἐπὶ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας καὶ προστατεύει αὐτὴν ὡς ἐπικρατοῦσαν Ἐκκλησίαν. Αὕτη εἶναι καὶ ἡ μόνη προσήκουσα σχέση, ἣτις καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου ὡς θεμελιώδης ἀρχὴ ἐπεκράτει, ἐνίοτε δὲ μόνον τὴν ἀρχὴν ταύτην παρεβιάζον ἀθθαίρετοί τινες Αὐτοκράτορες. Τὸ ἰδρυτικὸν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Διάταγμα τοῦ 1833 δὲν ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς θεμελιώδους ταύτης ἀρχῆς τῶν σχέσεων τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, εἶναι δὲ γνωστὰ αἱ ἐκτοτε καταβαλλόμεναι προσπάθειαι πρὸς ἐπάνοδον εἰς αὐτὴν». (Πρακτικὸν Ἱεραρχίας 1937). Καὶ δέον αἱ προσπάθειαι αὗται αἱ εὐρισκόμεναι σήμερον εἰς κρίσιμον ἔντασιν νὰ στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχιῶν πρὸς τὸ συμφέρον Ἐκκλησίας καὶ Ἔθνους.

Ἀρχιμ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΣΤΡΑΓΚΑΣ
Ἵπογραμματεὺς Ἱεραῶν Συνόδου

εἰς πλάνους. Καὶ ἐξαφανίζεται τελικῶς ἀδρανῆς καὶ ματαία, ἀφήνουσα κατάλοιπον τὴν ἀνίαν, μὲ τὴν εὐκολίαν ποῦ σβύνει τὸ κῆμα τὰ ἀνεμοκεντήματα εἰς τὰς ἀμυώδεις ἀκτὰς τῶν νησιῶν μας. Καὶ ἰδοὺ πῶς ἔκρινε τὴν ζωὴν του εἰς ὀλιγόστιχον ποίημά του ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον ὁμολογουμένως ἀβροὺς λογοτέχνας μας· ὁ ποιητὴς καὶ ἐξαιρετὸς αἰσθητικὸς καὶ τεχνοκρίτης Ζαχαρίας Παπαντωνίου :

★

Κύριε, σὰν ἦλθεν ἡ βραδεία, σοῦ λέω τὴν προσευχή μου.

Ἄλλη ψυχὴ δὲν ἔβλαψα στὸν κόσμον ἀπ' τὴν δική μου.

Μ' ἀπαρνηθῆκαν οἱ χαρές. Δὲν τὶς γυρεύω πίσω. Προσμένω τὰ χειρότερα. Εἶναι ἀμαρτία νὰ ἐλπίσω. Σὰν εὐτυχία τὴν ἀγαπῶ τῆς νύχτας τὴν φοβέρα. Στὴν πόρτα μου ἄλλος δὲν κτυπᾷ κανεὶς ἀπ' τὸν ἀγέρα.

Δὲν ἔχω δόξα. Εἶναι ἡσυχὰ τὰ ἔργα ποῦ ἔχω πράξει. Ἄκουσα τὴν γλυκεῖα βροχή· τὴν Δύση ἔχω κυττάξει. Ἔδωσα στὰ παιδιὰ χαρά· στοὺς σκύλλους λίγο χᾶδι· Ζευγάδες καλησπέρια ποῦ γύριζαν τὸ βράδυ.

Τώρα δὲν ἔχω τίποτα νὰ διώξω ἢ νὰ κρατήσω. Δὲν περιμένω ἀνταμοιβή· πολὺ ἔναι τέτοια ἐλπίδα. Εὐδόκησε ν' ἀφανισθῶ, χωρὶς νὰ ξαναζήσω. Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὰ βουνὰ καὶ γιὰ τοὺς κάμπους ποῦ εἶδα.

★

Τὴν ἀποκαρδίωσιν, τὴν μελαγχολίαν, τὴν ψυχικὴν ὑποτονίαν, καὶ ἀρνητισμὸν ἀπέναντι τῆς ζωῆς ἀποπνέουν οἱ στίχοι αὐτοὶ τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου. Τὸ ἀπόσταγμα τους εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ ὀριστικοῦ θανάτου, εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ ὁποῦ «ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, θλίψις καὶ στεναγμός». Εἶναι ἀποκρουστικὸν ἀσφαλῶς τὸ συναίσθημα αὐτό. Καὶ πικρὰν του ρίζαν ἔχει τὴν ὀλιγοπιστίαν καὶ τὴν ἐξατομικέυσιν τῆς ζωῆς. Διότι μόνον ἐκεῖνος ποῦ ἀπολυτρώνεται ἀπὸ τὴν κόλασιν τοῦ ἐγὼ του ἡμπορεῖ νὰ εἶναι γενναῖος καὶ αἰσιόδοξος· καὶ ἡ καρδία του νὰ πάλλεται πάντοτε γενναία καὶ θερμή. Διότι δὲν ἔχει συνείδησιν παθητικὴν καὶ στατικὴν. Καὶ πραγματικότης δι' αὐτὸν εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ἀπειρος ζωὴ, ἡ ὁποία εἶναι πάντοτε ἐνεργὸς καὶ δυναμικὴ. Καὶ ἡμπορεῖ τοιουτοτρόπως, ἀνώνυμος, ταπεινός, καὶ ἀγνωστος—ὅπως «τὰ χρώματα τοῦ δειλινοῦ, ποῦ δὲν ἔχουν ὄνομα, μὰ ἔχουν περίσσια χάρις»—νὰ χαίρεται τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς. Γνωρίζει, ὅτι δὲν εἶναι μετεωρόλιθος ποῦ περιδινεῖται ἀσκόπως μέσα εἰς τὸν ἀπέραντον χῶρον καὶ χρόνον· ἀλλὰ δένδρον ποῦ ἐρρίζωσε καὶ ἀνθίζει καὶ καρπίζει ἐπάνω εἰς τὰ χῶματα τῆς πατρικῆς του γῆς· καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα, καὶ πνοὴ ἀπὸ τὴν πνοὴν τοῦ Γένους του. Καὶ χρέος του εἶναι, ὅπως ὁ μεταξοσκώληκας ποῦ τρώγει ἀπλήστως μωροφύλλα καὶ τὰ μετουσιώνει εἰς μετάξι, ν' ἀγωνίζεται, μὲ ὅλας τὰς

δυνάμεις, νὰ γίνεταί πνευματικώτερα συνεχῶς ἡ ζωὴ του· καὶ νὰ σφραγίζεται τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς, μὲ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, τὸν νόμον τῆς Εὐαγγελικῆς ἀγάπης.

★

Καὶ ἐγὼ τοῦλάχιστον ὁμολογῶ, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐπιθυμῶ νὰ βυθισθῶ εἰς Νιρβανικὴν ἀνυπαρξίαν καὶ νὰ μὴν ξαναζήσω· ἀλλὰ, ἂν τοῦτο ἦτο ἐφικτόν, νὰ ξαναγεννηθῶ χιλιάκις ὑπὸ τὸν ἥλιον· καὶ μάλιστα Κυκλαδίτης καὶ Σίφνιος· καὶ νὰ θητεύω διὰ τὴν προκοπὴν τῆς ἀγαπητῆς μου μικρᾶς πατρίδος, εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστῶ τὰς εὐγενεστέρους μου συγκινησεις καὶ τὰς βαθυτέρας μου χαράς.

Καὶ σὰς ἐξομολογοῦμαι, ἀγαπητοί μου, ὅτι τοὺς δύο μῆνας τῆς θερινῆς κατ' ἔτος ἐκεῖ παραμονῆς μου, τοὺς αἰσθάνομαι ὡσὰν μυσταγωγίαν· ὡσὰν ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τὴν τύρβην καὶ τὸν ὀρυμαγδὸν τῆς ζωῆς· καὶ ὡς μίαν ἀναγωγήν μου πρὸς τὸ ὄνειρον. Καὶ ὄχι μόνον δὲν αἰσθάνομαι τὴν νύκτα ὡς φοβέραν· ἀλλὰ ἀντιθέτως, ὡς μίαν χερουβικὴν χρυσόχορδον ἄρπαν ποῦ μαζί μὲ τοὺς δροσεροὺς, ἀπαλοὺς καὶ μουσικοθρόους ἀνέμους ποῦ πνέουν πάντοτε ἐκεῖ, γεμίζουν τὰ πάντα μὲ ἀρμονίαν. Καὶ συχνότατα, ὅταν σημαίνουν οἱ γλυκόλαλες νησιώτικες καμπάνες, εἶναι τόσος ὁ γλυκασμὸς τῆς ψυχῆς μου, ὥστε νὰ πιστεύω ὅτι λιτανεύουν γύρω μου ἀόρατα πνεύματα ὑμνολογοῦντα τὸν Θεόν. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀπὸ τὰ αὐτὰ συναισθήματα θὰ διακατέχεσθε καὶ ὅλοι σας, ὡσάκις ἐπισκέπτεσθε τὰς γενετείρας σας. Ὅχι μόνον διὰ τὴν ἀπαράμιλλον γραφικότητα καὶ εὐγένειαν τοῦ Κυκλαδικοῦ μας πολυνησου, ἀλλὰ καὶ διότι τόσον δυστυχῶς ἐνοθεύθη καὶ τόσον βαρέως ἐνόσησεν καὶ νοσεῖ εἰς τὰ πολύκοσμα ἀστικά κέντρα ὁ νεοελληνικὸς βίος, ὥστε—δὲν γνωρίζω ἂν εἶναι τοῦτο πλάνη μου καὶ ὑπερβολὴ μου—ἡμᾶς τοῦλάχιστον τοὺς παλαιότερους μᾶς συνέχει ὀδύνη, διὰ τὴν ἀδιάκοπον φθοράν του καὶ τὴν συνεχῆ πτώσιν του. Αἱ μικραὶ μας ὁμως πατρίδες, παρατεταγμέναι ὅλαι εἰς τάξιν μάχης μέσα εἰς τὸ ὀλογάλανον Αἰγαῖον, μάχονταὶ ἀπεγνωσμένως—ἀγνοοῦμεναὶ δυστυχῶς παντελῶς ἀπὸ τὸ Κράτος—ν' ἀποκροοῦν τὰς πολυπλεύρους ἐπιθέσεις τοῦ Δυτικοῦ ψευδοπολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς οὐτοπίας. Καὶ ἕως τώρα ἡ ἄμυνά των ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικὴ. Μὲ ἀποτελεσμα, ὁ ἐξαισιος Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς νὰ βασιλεῦη καὶ νὰ ἐξαστράπη εἰς τὰς Κυκλάδας μας, μὲ ὄλην του τὴν ἀγνότητα καὶ καθαρότητα. Καὶ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἐκεῖ ἐκδηλώσεις νὰ μὴν ἔχουν στυγνὴν τυπικότητα, ἀλλὰ ν' ἀποπνέουν πραγματικὴν εὐσέβειαν, κατασκευτικότητα καὶ κακολογαθίαν.

★

Τὸν ὑπέροχον αὐτὸν πολιτισμὸν πρέπει νὰ τὸν διατηρήσωμεν πάσῃ θυσίᾳ. Διότι εἶναι σύνθεσις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ· καὶ ἔχει ἀπροσμέτρητον βᾶθος, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ βυθίζονται καὶ ἀντλοῦν ζωτικὸς χυμὸς καὶ ἀκα-

τάλυτον δημιουργικήν δύναμιν αἱ ρίζαι τῆς Φυλῆς μας. Καὶ διότι ὑπῆρξε καὶ εἶναι—ὡς Ὁρθοδοξία—πηγὴ ὑψηλῶν ἐμπνεύσεων, ἐξόχων δημιουργιῶν εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τῆς Τέχνης, ἐκθαμβωτικῶν ἡρωισμῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν λαῶν, καὶ τοῦ θριάμβου τῶν ὑψηλοτέρων ἰδανικῶν καὶ τῶν νοσταλγικωτέρων πόντων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Μέσα δὲ εἰς τὸν ἀνάστατον καὶ τρικυμιζόμενον ὑπὸ τῆς ὀρθολογιστικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ὑλοδοξίας σημερινῶν κόσμον ἀποτελεῖ, τὴν μόνην «γραμμὴν πλεύσεως», πρὸς τὴν ἀπονάρκωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· τὴν εἴσοδον εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ θεῖον κόσμον· καὶ διὰ τὴν «ἐπὶ Γῆς εἰρήνην» τὴν ὁποίαν εὐηγγελίσθησαν οἱ οὐρανοί. Διότι ἐξοπλίζει τὸν ἀνθρώπον ἠθικῶς. Καὶ μόνον ὁ ἠθικὸς ἐξοπλισμὸς ἤμπορεῖ ν' ἀχρηστεύσῃ τὰ μαιφόντα ὄπλα τοῦ πολέμου, ποῦ εἶναι σημερινὸν ἀσυλλήπτως καταστροφικὰ καὶ ἤμποροῦν νὰ ἐξαφανίσουν ὀλοσχερῶς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὸν πλανήτην μας.

★

Τὸ Παραδείσιον λοιπὸν αὐτὸ ἄνθος τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὅταν ὑπὸ τὴν καταγιωστικὴν ὄρμην καὶ τὴν βίαν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἐφυλλορρόρησεν εἰς τὸ Βυζάντιον, μετεφρευθῆ, φερόμενον ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὰς νησιωτικὰς μας ἀκτὰς. Καὶ εἰς τὴν γόνιμον καὶ πολύχυμον γῆν τους καὶ ὑπὸ τὸν γλυκύν οὐρανόν τους ἐπανεβλάστησε καὶ ἐξήνθησε, μὲ νέαν δύναμιν καὶ ὠραιότητα. Διότι τὰ ἐδάφη των εἶναι πνευματέμφορα καὶ πνευματογόνα. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑπῆρξεν τὸ λίκνον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Εἰς τὴν Νάξον μυθολογεῖται, ὅτι ὁ Διόνυσος συνεζεύχθη τὴν Ἀριάδνην· ἡ πρωτόγονος δηλαδὴ ὄρμη, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς. Καὶ ἀπὸ τὴν ἔνωσίν τους αὐτὴν ἐγεννήθη ὁ Στάφυλος· ἡ καλλιέργεια δηλαδὴ τῆς ἀμπέλου. Εἰς τὴν Νάξον ἐπίσης πρωτοεμφανίσθη ὁ Διθύραμβος, ποῦ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη μορφή τῆς ἀρχαίας Κωμωδίας καὶ Τραγωδίας, τῆς ὑψηλοτέρας δηλαδὴ μορφῆς τῆς πνευματικῆς δημιουργίας.

Εἰς τὴν Πάρον ἐπίσης ὁ Τριπτόλεμος ἐπρωτοδίδαξεν εἰς τὸν Δίαυλον τὸ ὄργωμα καὶ τὴν σπορὰν τῆς γῆς. Καὶ τὰ Πάρια Γράμματα εἶναι αἱ πρῶται ἐνεπιγράφοι πλάκες Ἑλληνικοῦ Δικαίου, ποῦ ἐξ αὐτοῦ ἀπέρρευσε βραδύτερον τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον.

Ἀπὸ τὴν Σέριφον ἐξεκίνησεν ὁ Περσεύς διὰ ν' ἀποκόψῃ τὴν φιδοπλόκαμον κεφαλὴν τῆς Μεδούσης, καὶ διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πάγκαλον Ἀνδρομέδαν, ἀπὸ τὸ φοβερὸν τέρας τοῦ ὁποίου θὰ ἐγίνετο βορά. Νὰ ἐλευθερώσῃ δηλαδὴ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἀπὸ τὸν φόβον καὶ ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς ὑλικῆς Φύσεως. Καὶ εἰς τὴν Δῆλον ἐγεννήθησαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις, οἱ πνευματικώτεροι Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου.

★

Δὲν εἶναι λοιπὸν διόλου παράδοξον, ὅτι καὶ ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς ἐξήνθησεν ἐπάνω

εἰς τὴν ἠλιόλουστον γῆν τῶν Κυκλάδων μας καὶ πλημμυρίζει μὲ τὸ ἄρωμά του τὴν νησιωτικὴν ἀτμόσφαιραν. Καὶ δὲν ὑπάρχει κυματόπληκτος ἀκτὴ, καὶ οὐρανοφίλητος κορυφή, ἢ ἀνεμόδαρτος πλαγιά, ἢ σύνδενδρος κοιλάς, ὅπου νὰ κελαρύζῃ πηγὴ καὶ νὰ ἀνδρούται ὁ πλάτανος, ἢ δρύς, καὶ ἡ ἔλαια, ποῦ νὰ μὴν στολίζεται καὶ νὰ μὴν ἐξαγιάζεται ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἐνὸς Βυζαντινοῦ ὠραίου ναοῦ ἢ Ἑξωκκλησίου. Ποῦ ὄχι μόνον σφραγίζουσι μὲ τὴν ἀπαστράπτουσαν σφραγίδα τοῦ ἰδεαλισμοῦ τὴν γῆν τους, καὶ διανοίγουσι τὴν ἐγκόσμιον ζωὴν πρὸς τὴν θεῖαν ζωὴν· ἀλλὰ καὶ ἐδημιούργησαν καὶ τὸν ἐξάισιον τύπον τοῦ νησιώτου· ποῦ εἶναι πρᾶος, εἰρηνικός, ὅλος φῶς καὶ μειδίαμα, καὶ ἔχει πηγαίαν καλωσύνην, καὶ εὐγένειαν καὶ θεοσέβειαν. Καὶ ἡ ψυχὴ του εἶναι λεῖα καὶ λευκὴ, ὅπως εἶναι καὶ τὰ βότσαλα τῶν ἀκτῶν του, ποῦ τὰ λειαινέει καὶ τὰ λευκαίνει τὸ ἀεικίνητον κύμα τοῦ Αἰγαίου. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀσφαλῶς καὶ ἡ πανάμωμος καὶ πανάχραντος Μητέρα τοῦ Χριστοῦ τὰ νησιά μας ἐπέλεξε διὰ νὰ στήσῃ ἐκεῖ τὸν βασιλικὸν τῆς θρόνον.

★

Εἰς τοὺς ὑλιστικούς ὁμως καὶ ἀντιπνευματικούς αὐτοὺς καιροὺς μας, ποῦ ὡς πρόοδος ἐκλαμβάνεται πᾶσα ξενόφερτος μωρία καὶ οὐτοπία· καὶ ἀγωνιῶμεν οἱ δύσμοιροι, μήπως φανῶμεν καθυστερημένοι καὶ ἀντιπροοδευτικοί, ἐὰν ἐμμένωμεν εἰς τὰ πάτρια καὶ τὰ πατροπαράδοτα, καὶ ἐὰν ἀποδοκιμάζωμεν τὰς ἀναισχυντίας καὶ τὰς ἀσχημίας ποῦ διαπράττονται ἐνώπιόν μας «χωρὶς αἰδῶ καὶ χωρὶς περισκεψίν» φυσικὸν εἶναι νὰ ἔχη ὑπόστῃ κάποιαν ζόφωσιν καὶ καθίζησιν καὶ ἡ περιλάμπρος Ἑλληνοχριστιανικὴ μας παράδοσις. Καὶ πρέπει νὰ περισωθῇ ὅπωςδῆποτε. Καὶ πρὸς τοῦτο, δέον νὰ ὑποβάλλωμεν ὅλοι μας τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς καθημερινὸν αὐστηρὸν κριτήριον, ἐὰν ἔχωμεν ἐπιτελέσει καὶ ἐὰν ἐπιτελῶμεν τὸ χρέος μας ἀπέναντι τῶν μικρῶν καὶ ὠραίων μας Πατρίδων. Καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἡ αὐτοκριτικὴ αὐτὴ θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ν' ἀναβαπτισθῶμεν εἰς τὴν Σιλωάμ μῖς νέας Κυκλαδικῆς πίστεως· ποῦ καὶ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά μας θὰ περισώσῃ· καὶ θὰ προστατεύσῃ ἀποτελεσματικῶς τ' ἀνεκτίμητα προγονικά μας κειμήλια· τὰ ὁποῖα σημερινὸν διαρπάζονται ἀσυστόλως ἀπὸ ξένους ἐπήλυδας καὶ ἀπὸ ἰδικούς μας καπήλους. Ἀλλὰ καὶ θ' ἀνανεώσωμεν τὰ παραδεδομένα, μὲ ὅλα τὰ ὑγιᾶ στοιχεῖα τῆς νέας πραγματικότητος.

★

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Ἡ Ἑλληνοχριστιανικὴ παράδοσις, εἶναι τὸ πνευματικὸν βάθος καὶ ἡ δημιουργικὴ πορεία τοῦ ἔθνους μας, ποῦ ἦνθησεν εἰς ὑπερόχους μορφὰς πολιτισμοῦ· καὶ μᾶς ἐνώνει ἀρρήκτως μὲ τοὺς μεγάλους νεκροὺς τῶν περασμένων γενεῶν. Καὶ ἡ παράδοσις αὐτὴ, ὑπὸ τὴν ἀγνωστὴν τῆς μορφῆς, σώζεται εἰς τὰς μικρὰς νησιωτικὰς μας πατρίδας· καὶ αὐτὴ ἔχει διαμορφώσει τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὸν χαρακτήρα,

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντηκονταετοῦς δημοσίας δράσεως.

Ἡ «Ἐκκλησία» χαίρει, διότι ἡ «Ἐταιρεία Κυκλαδικῶν Μελετῶν» εἰς πανηγυρικὴν ἑσπερινὴν συνεστίασιν, εἰς ἣν παρεκάθησαν ὑπερτετρακόσια ἄτομα, ἦτοι Σεβασμιότατοι Ἱεράρχαι, ὀπουργοί, βουλευταί, καθηγηταί Πανεπιστημίου, στρατηγοί καὶ πλείστα διακεκριμένα στελέχη τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας καὶ ἀνωτάτης κοινωνικῆς ἱεραρχίας, ἐτίμησε λαμπρῶς τὸν διευθυντὴν αὐτῆς κ. Θεοδόσιον Σπεράνσαν ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντηκονταετοῦς γονιμοτάτης δημοσίας δράσεως.

Ἡ δρᾶσις αὕτη, ὡς ἐτονίσθη ὑπὸ τῶν ὁμιλησάντων κατὰ τὴν συνεστίασιν ταύτην, ἀναφέρεται εἰς ἐξαιρέτους ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι προεφέρθησαν εἰς ἀνώτατα κρατικά λειτουργήματα καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως εἰς τὸν τομέα τῆς συνεργασίας Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Διότι ὁ κ. Σπεράντσας χρηματίσας πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπὲρ τὴν δεκαετίαν Βασιλικὸς Ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ συνετέλεσεν, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, εἰς τὴν χάραξιν ὕγιους ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς, δι' ἣν λόγον ἡ σεπτὴ Ἱεραρχία τῆς Ἑλλάδος ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τὰς προσφεθεῖσας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσίας του μὲ τὸ ὄφρμιον τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως ὁ σκιαγραφήσας τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ κ. Σπεράντσα διακεκριμένος Καθηγητῆς καὶ Προσπύτασις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Λεωνίδας Φιλιππίδης: «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεοδόσιος Σπεράντσας: φωτεινός, στοργικός, ἀπέριττος, πτωχὸς ἀλλὰ τοὺς πάντας πλουτίζων, εὐγενής, χρηστὸς πολίτης, πιστὸς ὀρθόδοξος χριστιανός, φλογερὸς πατριώτης, χρυσόστομος διδάσκαλος, ἀηδὼν τοῦ πνεύματος καλλικέλαδος, ἀπαράμιλλος χειριστῆς τοῦ πε-

ζοῦ καὶ ἐμμέτρον λόγον, ἐραστὴς τῶν ἀξιών τοῦ πνεύματος καὶ θεωρὸς ὑπερκοσμίου κάλλους, ἄξιος ἡγέτης τοῦ Γένους... Ἐντυφᾶ εἰς τὸ κάλλος τοῦ πνευματικοῦ θησαυροῦ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, οὗς εἰς εὐπρεπῶς ἀπλήν γτωσσικὴν διατύπωσιν προσφέρει εἰς τὴν παραπαίονσαν σήμερον γενεὰν μὲ πόνον ψυχῆς καὶ ἐλπίδα ἐπιδράσεως ἀγαθῆς πρὸς κρείττονα Ἀῦριον».

Δεξιώσεις ἐφημερίων ὑπὸ Μητροπολίτου.

Ὁρθῶς ἐξήρθη διὰ τοῦ Τύπου ἡ πρωτοβουλία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος διὰ τὴν ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ νέου περικαλλοῦς Μητροπολιτικοῦ Μεγάρου τῆς Συμπρωτεύουσας ὀργανωθεῖσαν δεξιῶσιν πρὸς τιμὴν τῶν ἐφημερίων ταύτης. Ἐν μεγάλῃ οἰκειότητι καὶ μετὰ πατρικῆς στοργῆς ὁ Σεβασμιώτατος συνωμίλησε μετὰ τῶν ἱερέων καὶ διακόνων, ἤκουσε τὰ προβλήματα αὐτῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὰς δεούσας κατευθύνσεις.

Νομίζομεν, ὅτι παρόμοιαι δεξιώσεις καλὸν θὰ ἦτο νὰ διοργανῶνται συχνάκις ὑπὸ πάντων τῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν. Οἱ ἐφημέριοι πρέπει νὰ αἰσθάνωνται τὸν Ἱεράρχην των ὡς στοργικὸν πατέρα ἢ ἀδελφόν, ἐνδιαφερόμενον διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ προβλήματα των. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ αὐτό, καλὸν εἶναι νὰ δίδονται συχνάκις ἐγκαιρῶς πρὸς ἐπικοινωνίαν των μετ' αὐτοῦ ἐν οἰκείᾳ ἀτμοσφαιρᾷ.

Εἶναι ἀποκαρδιωτικόν.

Ὁ διευθυντῆς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου κ. Χατζηδάκης προλογίζων τὸ καλλιτεχνικώτατον Ἡμερολόγιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος τὸ ὁποῖον,

καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ συναισθηματικὴν ζωὴν τοῦ νησιώτου. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἠτύχησε νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ὠραίας ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς νησιωτικῆς ζωῆς ἢ παρηκολούθησε τὴν περιφορὰν ἐκεῖ τοῦ Ἐπιταφίου, ὅταν μέσα εἰς τὴν ἀνοιξιὰτικὴν νύκτα περιπαθῆς ἀνθίζῃ ὁ ἐλεγειακὸς ὕμνος τοῦ «αἱ γενεαὶ αἱ πᾶσαι» καὶ γεμίζουσι αἱ ψυχαὶ ἀπὸ κατάνυξιν καὶ ἀπὸ εἰρηνιστικὸν πνεῦμα Χριστιανικῆς ἀγάπης, ἐκεῖνος μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν ἀνεκτίμητον σημασίαν τῆς.

★

Κύριοι Ὑπουργοί,

Ἡ εὐτυχὴς παρουσία σας ἐν μέσῳ ἡμῶν εἰς τὴν συνεστίασιν αὐτὴν ποῦ ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τοῦ εὐγενικοῦ Κυκλαδικοῦ παλμοῦ, δέν τιμᾶ καὶ δέν λαμπρύνει μόνον τὴν Κυκλαδικὴν μας οἰκογένειαν, ἀλλὰ καὶ μᾶς γεννᾶ τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας, διὰ τὰς τὸσον ἀδίκως παραθεωρουμένας νήσους μας.

Διότι ἀποτελεῖτε ἐπιλέκτους μορφὰς τῆς Ἑλλη-

νικῆς διανοήσεως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἦθους, ποῦ ἐκλήθητε νὰ προσφέρητε εἰς τὰς δυσχερεῖς αὐτὰς στιγμὰς τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς τὰς ὑπηρεσίας σας. Καὶ ὅσον ταχύ καὶ ἂν εἶναι τὸ πέρασμά σας ἀπὸ τὸν δημόσιον βίον μας, εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι πᾶσα σας ἐνέργεια θ' ἀποβῇ «αἰθρηγενέτης βορρᾶς», ποῦ θὰ διαλύῃ τὴν νέφωσίν του· καὶ ὅτι θ' ἐναποθέσετε τὴν ἀπαστράπτουσαν σφραγίδα τῶν ἱκανότητων σας καὶ τῆς ἀρετῆς σας εἰς τὰ δημόσια ἡμῶν πράγματα. Καὶ ἐπικαλούμεθα ἀμέριστον τὴν στοργὴν σας καὶ τὴν προστασίαν σας διὰ τὰς λησμονημένας μικρὰς μας πατρίδας, ποῦ θὰ σᾶς εὐγνωμονοῦν ἔσαεί. Καὶ αἱ ὁποῖαι, ὄχι μόνον ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον ἐναρμονισμὸν τοῦ τριπτύχου οὐρανοῦ, γῆς καὶ θαλάσσης ποῦ συνθέτει τὴν Ἑλληνικὴν μας πατρίδα· ἀλλὰ καὶ ἀποπνέουν φῶς, ὑγείαν, χαρὰν, συναίσθημα καὶ Ἑλληνοχριστιανικὸν πνεῦμα, ποῦ εἶναι ἡ ἀνωτέρα μορφή πολιτισμοῦ.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀξιεπαίνως εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἰ. μονὴν τοῦ Σινᾶ καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς, ἔγραψε κατ' ἀπαράδεκτον τρόπον τὰ ἑξῆς : «Ὅσο κι ἂν εἶναι ἐκπληκτικὸ τὸ κατόρθωμα, δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητο, γιατί τὴν προνομιακὴ αὐτὴ θέση ἢ Μονὴ τὴν κέρδισε ἀρχικά μὲ τὴν ἄμηση σχέση τῆς μὲ τὴν βιβλικὴ μυθολογία...». Τὰ αὐτὰ ἐπανελάβεν ὁ κ. Χατζηδάκης καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Εἰκόνες».

Εἶναι τῶ ὄντι ἐκπληκτικόν, ὅτι ὁ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν ἀσχολούμενος διευθυντὴς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ἀγνοεῖ, ὅτι αὐτὴ ἢ ἀρχαιολογία σήμερον κατοχυροῖ τὴν ἀλήθειαν τῆς Βίβλου καὶ ἀποδεικνύει ὡς ἀπρηξαιωμένον τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή περιέχει ἄθλητον μύθους. Εἶναι ὡσαύτως ἀποκαρδιωτικὸν νὰ βλέπη τις, ὅτι εἰς ἐκδόσεις προωρισμένας διὰ τὰ εὐρέα στρώματα τοῦ λαοῦ γράφονται πράγματα, δυνάμενα νὰ κλονίσουν τοὺς πίστιν τῶν ἀπλοϊκῶν ἀναγνωστῶν.

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰονίων νήσων.

Μετὰ μεγίστης χαρᾶς εἶδομεν ἐσχάτως ἀκόμη ἓν ἔργον νὰ προστίθεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν συγγραμμάτων, αἱ ὁποῖα ἀποβλέπουν εἰς τὴν διερευνῆσιν καὶ προβολὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῶν ἐπὶ μέρος τμημάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Πρόκειται διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ θεολόγου καὶ συνεργάτου τῆς «Θρησκευτικῆς καὶ Ἠθικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» κ. Σπύρου Ἀβούρη συγγραφείσαν «Σύντομον ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰονίων νήσων».

Τὸ βιβλίον τοτο, πρὸς συγγραφὴν τοῦ ὁποῖου ἐχρησιμοποίηθ' ἡ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία, παρουσιάζει κατὰ τρόπον εὐσύννοτον καὶ εὐστοχον τὴν ἱστορίαν τῶν ἱερῶν Μητροπόλεων Κερκύρας καὶ Παξῶν, Λευκάδος καὶ Ἰθάκης, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Κυθέρων. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐξιστορεῖ μόνον τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀγῶνας πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἑτεροδόξων καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Ἐπὶ πλέον ὁμιλεῖ περὶ τῶν καθ' ὅλον λατρείας, τῆς ἀγιογραφίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τῶν θεολογικῶν γραμμάτων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν καὶ ἐκδόσεων καὶ πολλῶν ἄλλων πτυχῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῶν Ἰονίων νήσων.

Εὐχόμεθα, ἵνα ταχέως ἴδουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ἕτερα ἔργα, ἀποκαλύπτοντα τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα πάντων τῶν ἐπὶ μέρος τμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις, παρὰ τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς δυσχερείας, πάντοτε ἠγωνίσθη ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Κατὰ ἄθλιον τρόπον.

Δεδικαιολογημένως γνωστὴ θρησκευτικὴ ἐφημερὶς διαμαρτύρεται διὰ τὸ ὅτι τὰ διάφορα ἀναξιοπρεπῆ

καὶ ἀψυχολόγητα «καφώνια», ἅτινα χρησιμοποιοῦνται, διὰ νὰ καλλιεργήσουν δῆθεν τὴν πειθαρχίαν, φέρουν συχνὰ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. «Κάτι τέτοιο συμβαίνει καὶ μὲ ἐκεῖνο, ποὺ παρουσιάζεται τελευταίως νὰ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς νεοσυλλέκτους καὶ τοὺς ἀρχαρίους μαθητὰς τῶν στρατιωτικῶν Σχολῶν νὰ κἀνουν «στορητῆς, καὶ ἐρωτικὴ ἐξομολόγησι στὸ γλόμπο»! Καὶ μόνον ὡς λέξεις καὶ φράσεις εἶναι ἀπαράδεκτες, πολὺ περισσότερον ὡς ἐνέργειες καὶ ἐκδηλώσεις. Καλεῖται δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πρώτῃν περίοδον τῆς στρατιωτικῆς του ζωῆς ὁ νέος στρατιώτης τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος νὰ ἀποβάλλῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν του κατὰ ἓνα τοιοῦτον ἄθλιον τρόπον. Πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸς αὐριον νὰ γίνῃ γενναῖος ὑπερασπιστῆς τῆς τιμῆς καὶ τῶν ἰδανικῶν τῆς Πατρίδος, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἢ ἴδια τοῦ κατέστρεψε καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὰ ἰδανικά;».

Ἀσφαλῶς ἢ ἠγεσία τοῦ στρατεύματος θὰ λάβῃ μέτρα, διὰ νὰ παύσουν τοιαῦτα ἀσχημίαι καὶ ἀπαράδεκτοι δραστηριότητες ἀξιοματικῶν ἢ ὑπαξιωματικῶν τιων.

Ἐπιστημονικοφανῆς ἡμιμάθεια ἢ ἀμάθεια.

Ὁ κ. Ἀγγελος Δόξας, ἐν ἄθρῳ αὐτοῦ δημοσιευθέντι εἰς τινα ἐφημερίδα, ὑποστηρίζει, ὅτι «πρέπει νὰ καταργηθῇ ὁ εἰς μυριάς ἀνηθικότητας καὶ ἐκφυλισμοὺς καὶ ψυχονευρώσεις καὶ ἐκδικητικότητας καὶ ἀναπηρίας ὁδηγῶν θεσμὸς τῆς ἀγαμίας τῶν κληρικῶν». Ὁχι μόνον νὰ καταργηθῇ ἡ ἀγαμία τῶν κληρικῶν, ἀλλὰ νὰ ἐπιβληθῇ ὑποχρεωτικὰ ὁ γάμος σὲ ὅλους τοὺς κληρικούς», διότι συνέπειαι τῆς σεξουαλικῆς στέρησεως εἶναι «εἴτε ὁ μαρασμὸς καὶ ἡ νεύρωσις, εἴτε ἡ διαστροφή καὶ ἡ ὁμοφυλοφιλία, εἴτε ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ἐγκληματικότητα».

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ζητήματος, εἰς ὃν πρέπει πάντες οἱ κληρικοὶ νὰ ἔχουν ἢ νὰ μὴ ἔχουν ἐλευθερίαν ἐκλογῆς μεταξὺ γάμου ἢ ἀγαμίας, αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος γινώμα εἶναι ἀπαράδεκτοι καὶ ἀποδεικνύουν ἐπιστημονικοφανῆ ἡμιμάθειαν ἢ ἀμάθειαν. Εἰς τὸν μαρasmus καὶ τὰς διαστροφὰς δὲν ὁδηγεῖ ἡ ἀληθὴς ἐγκράτεια καὶ ἀγαμία, ἀλλὰ μόνον ἡ τυχὸν ἐν ὑποκρισίᾳ ζωὴ εἰς τὰς περιπτώσεις καταχρήσεων τιων ἐν ὀνόματι τῆς ἀγαμίας. Ἡ ἀληθὴς ἐν Χριστῷ ἀγαμία ἔχει δημοιογήσει μυριάδας ἐγκρατευτῶν, οἵτινες ἐφθασαν εἰς βαθὴν γῆρας καὶ ἦσαν ἔσοχα πρότυπα πνευματικοῦ σφρίγγος καὶ ψυχικῆς ἰσορροπίας. Καὶ ἐν μόνον τοιοῦτον παράδειγμα θὰ ἴσκει διὰ νὰ ἀποδείξῃ ἐσφαλμένας τὰς ἀπόψεις τοῦ κ. Δόξα.

Δὲν ὑπάρχουν ἄλλαι πηγαί;

Ἐπιστολαί, αἵτινες ἐφθασαν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς «Ἐκκλησίας», στιγματίζουν τὸ γεγονὸς, ὅτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν κινηματογραφικὴν ταινίαν «Μιᾶς πεντάρας νεῖατα, δὲν ὑπάρχει μὲν ἢ σεξουαλικὴ ἀποχαλίνωσις, ἥτις ὑπάρχει εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ φιλμ, ἀλλ' ὑπάρχει μία ἄλλη ἀπαράδεκτος ἀσέβεια. Τὸ φιλμ ἀπ'

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 25ης Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 10ης Φεβρουαρίου ἐ. ξ. ἐχοροστάτησεν εἰς διαφόρους ἱερούς ναοὺς Ἀθηνῶν, προήδρευσε τῶν συνεδριῶν τῆς Ἱεράς Συνόδου καὶ τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων διαφόρων Ἐκκλησιαστικῶν Ὄργανισμῶν, συνειργάσθη μετὰ Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων, ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν διαφόρους ἐπιτροπὰς καὶ ἄτομα κ.τ.λ. Οὕτω:

Ἐχοροστάτησε: Τῆ 29ῃ Ἰανουαρίου εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν.

Ἡ ὑλόγησε: Τῆ 4ῃ Φεβρουαρίου ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν τοὺς γάμους τοῦ Σωτηρίου Βενέτη μετὰ τῆς Ἀμαλίας Καραγιαννίδου.

Προέστη: Τῆ 9ῃ Φεβρουαρίου ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Καρύκη τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας εἰς τὴν κηδείαν τῆς ἀειμνήστου Δανάης Κύρου.

Προήδρευσε: Τῆ 26ῃ Ἰανουαρίου τῆς συνεδρίας τῆς Ἱεράς Συνόδου, τὸ δὲ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

—Τῆ 27ῃ Ἰανουαρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΤΑΚΕ.

—Τῆ 28ῃ Ἰανουαρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

—Τῆ 1ῃ Φεβρουαρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΟΔΕΠ.

—Τῆ 3ῃ Φεβρουαρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΟΔΕΠ.

—Τῆ 9ῃ Φεβρουαρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὁφθαλμιατρείου Ἀθηνῶν.

Παρέθεσε: Τῆ 6ῃ Φεβρουαρίου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀγίου Φωτίου, γεῦμα εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Πεντέλης πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Συνοδικοὺς Συνέδρους καὶ τοὺς καθηγητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ γεῦμα ὠμίλησεν ὁ Μακαριώτατος, ἀντεφώνησαν δὲ ὁ Σεβ. Πατρῶν κ. Κωνσταντῖνος καὶ οἱ καθηγηταὶ κ.κ. Παν. Τρεμπέλας καὶ Μάρκος Σιώτης.

Παρέστη: Τῆ 30ῃ Ἰανουαρίου, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Δημητριάδος κ. Δαμασκηνοῦ καὶ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως κ. Εὐσταθίου, εἰς τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ὀργανωθεῖσαν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καθ' ἣν ὠμίλησεν ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Ἀνδρέας Φυτράκης. Εἰς τὴν ἑορτὴν παρέστησαν ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὑπουργοί, βουλευταὶ, καθηγηταὶ καὶ πλείστοι ἄλλοι προσκεκλημένοι.

Ἐπέθεώρησε: Τῆ 2α Φεβρουαρίου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν πανοσ. ἀρχιμ. Χρυσόστομου Λάλου, τὸν νεοϊδρυθέντα ἱερὸν ναὸν Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ τοῦ συνοικισμοῦ Θυμαρακίων Κάτω Πατησίων.

Ἐδέχθη: Τῆ 26ῃ Ἰανουαρίου τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεράσιμον Κονιδάρη.

—Τῆ 27ῃ Ἰανουαρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἰωακείμ, Πατρῶν κ. Κωνσταντῖνον, Δημητριάδος κ. Δαμασκηνόν, Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως κ. Εὐστάθιον, Ἐλασσῶνος κ. Ἰάκωβον, Καστορίας κ. Δωρόθεον καὶ Σύρου κ. Δωρόθεον.

—Τῆ 28ῃ Ἰανουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην

ἀρχῆς μέχρι τέλους χρησιμοποιεῖ τὰς ἐκφράσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων ἢ ἄλλων ἱερῶν κειμένων, διὰ τὴν ὑποδηλώσῃ κατ' εἰρωνικὸν τρόπον πράγματα ἢ γεγονότα ἢ καταστάσεις ἥμισυ ἱεράς ἢ ἱεροπρεπεῖς.

Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πότε ἐπὶ τέλους θὰ ἐξυγιανθῇ ὁ ἐλληνικὸς κινήματογράφος; Ἐκτὸς τῆς ἀηδιαστικῆς προκλητικότητος καὶ ἀναισχυντίας καὶ ἐκτὸς τῆς κατειρωμεμένης τὰ θεῖα ἀσεβείας, δὲν ὑπάρχον ἄλλαι πηγαὶ ἐμπνεύσεως; Τί λέγει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ ἀριόμιον ὀπουργεῖον ἢ ὁ εἰσαγγελεὺς;

Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ τύπος.

Εἰς τοὺς σημερινούς καιρούς, ὁ τύπος καὶ εἰδικῶς ἢ ἐφημερίδες ἀποτελεῖ τεραστίας ἐπιδράσεως πνευματικῆν δύναμιν. Ἡ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας κύριος σκοπὸς εἶναι ὁ φωτισμὸς τῶν ψυχῶν, δὲν δύναται νὰ παραμῆνῃ ἀδιάφορος ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποιήσιν τοῦ μέσου τούτου πρὸς εὐρεῖαν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς εἰς τὸν κόσμον. Ἡ ρῆσις τοῦ ἀρχαίου ἐκκλησιαστικοῦ διδασκάλου Τερτυλλιανοῦ, καθ' ἣν θὰ ἤρχοντο καιροὶ ὅποτε ὁ γραπτὸς λόγος θὰ ἀπεδεικνύετο διὰ τὴν Ἐκκλησίαν πολυτιμότερος ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων τῆς, εἶναι σήμερον ἄκρως ἐπίκαιρος.

Αἱ ζυμώσεις, λοιπόν, πρὸς ἐκδοσιν ἐφημερίδος, ἢ ὁποία θὰ ἐκφράζῃ τὴν Ἐκκλησίαν μας εἰς τὴν σύγχρονον ἐλληνικὴν κοινωνίαν, εἶναι γεγονός πρὸς πρῶτον νὰ χαιρετηθῇ μὲ ἀνεπιφύλακτον χαρὰν καὶ ἡ πραγμα-

τοποίησις αὐτῆς τῆς σκέψεως νὰ γίνῃ ἀντικείμενον γενικῆς εὐχῆς. Οἱ καιροὶ δὲν εἶναι μενετοὶ καὶ μία τοιαύτη ἐφημερίδα ἀποτελεῖ ἀνάγκην πρῶτον ἐπιπέδου καὶ κατεπείγοντος χαρακτῆρος.

Τὸ «Σύνορον».

Ὑπὸ ὀμάδος νέων θεολόγων ἐκδίδεται τακτικῶς ἀνὰ δίμηνον ἀπὸ πέρουσιν τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ σύνορον» περιοδικόν, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀφιερῶσιν ὀλίγας λέξεις εἰς τὰς στήλας τῆς. Τὸ περιοδικόν αὐτὸ προορίζεται διὰ καλλιεργημένον κοινὸν καὶ τὰ περιεχόμενά του διακρίνονται διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ὀριζόντων, τὴν ποιότητα τῆς σκέψεως καὶ τὸ ἐντονον ὀρθόδοξον χρώμα των. Ἀπτόμενον τῶν μεγάλων πνευματικῶν καὶ θεολογικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας, τὸ περιοδικόν τούτο ῥίπτει εἰς αὐτὰ φῶς ἀπὸ τὴν παραδόσιν τῆς ὀρθοδόξου σκέψεως καὶ ἀσχολεῖται ἐποικοδομητικῶς μὲ ὅ,τι συγκεντρῶνει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συγχρόνου διανοουμένου ἀνθρώπου.

Ἡ Ἐκκλησία συγχαίρει διὰ τὸ ἐπιτελούμενον τούτο ἀθόρυβον ἀλλὰ τόσον οὐσιαστικὸν ἔργον. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ὑπογραμμίζει δι' ἄλλην μίαν φορὰν τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι τὰ χριστιανικὰ γράμματα εἰς τὴν χώραν μας ἔχον ἐισέλθει εἰς περιοδὸν ὀρμιότητος καὶ ἀξιοζήλου ἐπιδόσεως.

Καστορίας κ. Δωρόθεον, τὸν ὁμότιμον καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Παναγιώτην Τρεμπέλαν καὶ τὸν Βουλευτὴν Καβάλας κ. Βενέτην.

—Τῆ 31η Ἰανουαρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Κερκύρας καὶ Παξῶν κ. Μεθόδιον, Ἐάνθης κ. Ἀντώνιον καὶ Καστορίας κ. Δωρόθεον, ὡς καὶ τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης πανσο. ἀρχιμ. Γεώργιον Προκόπη.

—Τῆ 1η Φεβρουαρίου τὸν ἐκ Καβάλας καθηγητὴν κ. Καραδιάκον.

—Τῆ 3η Φεβρουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Φθιώτιδος κ. Δαμασκηνόν, τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Μυρίνης κ. Χρυσόστομον, τὸν βουλευτὴν καὶ τέως ὑπουργόν κ. Βογιατζῆν καὶ τὸν Ἀστυνομικὸν Διευθυντὴν Πειραιῶς κ. Βασιλάκον.

—Τῆ 4η Φεβρουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σύρου κ. Δωρόθεον, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πεντέλης πανσο. ἀρχιμ. Γεώργιον Προκόπη καὶ τὸν αἰδεσιμ. πρωτοπρεσβύτερον Γερασιμόπουλον.

—Τῆ 9η Φεβρουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Φθιώτιδος κ. Δαμασκηνόν.

—Τῆ 10η Φεβρουαρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Κρήτης κ. Εὐγένιον, τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σερρών κ. Κωνσταντίνον καὶ τὸν λογοτέχνην κ. Τάσσον Ἀθανασιάδην.

Ἐκδηλώσεις πρὸς τιμὴν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς «Ἐκκλησίας»

Τιμῶσα τὴν ὑπερπεντηκονταετῆ πλουσίαν ἐθνικὴν, ἐκκλησιαστικὴν καὶ συγγραφικὴν δρᾶσιν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ μας «Ἐκκλησία», ἡ Ἐταιρεία Κυκλαδικῶν Μελετῶν ὀργάνωσε τὴν 26ην Ἰανουαρίου ἐ.ε. εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Athéné Pallas» ἐσπερινὴν συνεστίαιον, εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάθησαν ὑπερτετρακόσια ἄτομα, μεταξύ τῶν ὁποίων οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίται Σύρου κ. Δωρόθεος καὶ Νευροκοπίου καὶ Ζιχνῶν κ. Νικόδημος, ὁ Πρύτανης τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν καὶ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Πέτρος Στεργιώτης, ὁ Προπρύτανης τοῦ Ε.Μ. Πολυτεχνείου καὶ Ὑπουργὸς Δημοσίων Ἔργων κ. Δημοσθένης Πίππας, ὁ Προπρύτανης τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου κ. Λεωνίδας Φιλίππιδης, ὁ Πρόεδρος τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους κ. Μαγγιώρος, ὁ πρῶν Δήμαρχος Ἀθηνῶν κ. Σκληρός, βουλευταὶ, στρατηγοὶ, καθηγηταὶ Πανεπιστημίου καὶ διακεκριμένοι ἐκπρόσωποι τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ κόσμου.

Ἡ παρουσία τῶσων ἐκλεκτῶν προσωπικοτήτων ἐδημιούργησαν ἀνωτέραν πνευματικὴν ἀτμόσφαιραν, αἱ δὲ γλαφυραὶ καὶ μετὰ περιεχομένου προσφωνήσεις, δι' ὧν ἐξήρθη τὸ πολυσχιδὲς ἔργον τοῦ τιμωμένου Διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ μας κ. Θεοδοσίου Κ. Σπεράντσα, μετέτρεψαν τὴν συνεστίαιον εἰς σπάνιον πνευματικὸν συμπόσιον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἀπηγγέλησαν καὶ πλήρη φιλοσοφημένου λυρισμοῦ ποιήματα τοῦ τιμωμένου.

Τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν καρποφόρον ἐθνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσιν τοῦ κ. Θεοδοσίου Σπεράντσα παρουσίασαν ὁ πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν καὶ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Στυλιανὸς Κορρές, ὁ Προπρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Λεωνίδας Φιλίππιδης, ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Χαράλαμπος Διαπούλης, ὁ δικαστικὸς κ. Ἀντώνιος Κανακάρης καὶ ὁ Προπρύτανης τοῦ Ε.Μ. Πολυτεχνείου καὶ Ὑπουργὸς Δημοσίων Ἔργων κ. Πίππας, ὅστις εἶπε μεταξύ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Ἐπειτα ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέγησαν μετὰ τὴν καλλιέπειαν ἀπὸ τὸν σεβαστὸν φίλον κ. Λεωνίδα Φιλίππιδην, Προπρύτανην τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, θὰ ἐπερίττειε νὰ λάβω ὄν λόγον ἐγὼ ὁ τεχνολόγος. Ἄλλ' ὡδηγήθην εἰς τοῦτο ἀπὸ ψυχικὴν ἀνάγκην, διότι τὴν προσωπικότητα τοῦ κ. Θεοδοσίου Σπεράντσα θεωρῶ ὡς τὴν συνισταμένην τῶν ψυχικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τῶν Κυκλάδων ἐν τῷ τριπτύχῳ πού συνιστοῦν ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία, ἡ οἰκογένεια. Καὶ διότι ἀκόμη ὑπῆρξεν ὁ κ. Θεοδοσίου Σπεράντσα ἕνας ἀγωνιστὴς καὶ ἕνας ἀριστεὺς

εἰς ἐπιτεύγματα. Ὑπῆρξεν ἀνδρεῖος εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνας τοῦ ὑπὲρ ὀραίων ἰδανικῶν καὶ κατέστησε καρποφόρον εἰς τὸ ἔπακρον τὸ θεῖον του τάλαντον, ἀξιοποιήσας τὰς χριστιανικὰς του πεποιθήσεις κατὰ τρόπον παραδειγματικόν. Οὗτος ἀποτελεῖ παράδειγμα πρὸς μίμησιν, διότι εἶναι ἕνας μεγάλος πνευματικὸς ἄνθρωπος, ἕνας φάρος πού δηγεῖ καὶ φωτίζει τοὺς νεωτέρους εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, ὥστε νὰ καταπολεμηθοῦν αἱ παρανοήσεις περὶ τῆς τεχνικῆς προόδου, αἱ ὁποῖαι ἐπιδρῶν φθοροποιῶς ἐπὶ τῶν σκέψεων τῶν καὶ τῆς ψυχῆς τῶν».

Βαθύτατα συγκεκινημένοι ἐκ τῶν τιμητικῶν ἐκδηλώσεων, ὁ κ. Θεοδοσίου Σπεράντσα ἀπήντησε καταλλήλως, ὁμιλήσας μετὰ παλμὸν καὶ δύναμιν περὶ τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς κυκλαδικῆς παραδόσεως. Ἡ ὁμιλία αὐτοῦ δημοσιεύεται εἰς ἄλλην στήλην τοῦ παρόντος τεύχους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Δημητριάδος

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακέρυξιν ὑποψηφίων, πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν κάτωθι ἐνοριακῶν Ἱ. Ναῶν : 1) Ἀγ. Νικολάου Βόλου, 2) Μεταμορφώσεως Βόλου, 3) Ἀγ. Δημητρίου Ἀγ. Λαυρεντίου, 4) Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ Βενέτου, 5) Ἀγ. Γεωργίου Κεραμιδίου, 6) Ζωοδόχου Πηγῆς Μετοχίου, 7) Κοιμήσεως Θεοτόκου Ξυνοβρύσεως, 8) Ἀγ. Ἀθανασίου Περιβλέπτου καὶ 9) Ἀγ. Δημητρίου Πηλίου, προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 47 τοῦ Α.Ν. 2200)1940 (περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων), ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 16 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 586)1941 Νομ. Δ)τος «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Α.Ν. 2200)40» ὀριζόμενα προσόντα, ἵνα, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης, ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ σχετικὰ δικαιολογητικά.

Ἐν Βόλῳ τῆ 20ῆ Ἰανουαρίου 1967

† Ὁ Δημητριάδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Φθιώτιδος

Χρηνοῦσης τῆς θέσεως τακτικοῦ Ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Κουμαρισίου, προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 47 τοῦ Α.Ν. 2200)40 (περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων) ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ Α.Ν. 807)45 ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ Α.Ν. 2200)40 προβλεπόμενα πιστοποιητικὰ μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως.

Ἐν Λαμίᾳ τῆ 27ῆ Ἰανουαρίου 1967

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Σερβίων καὶ Κοζάνης

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 46 καὶ 47 τοῦ Α.Ν. 2200)1940 (περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων), ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διατάξεων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰς ὑπὸ τῶν ὡς ἀνωτέρω Νόμων ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως καταλάβωσιν τὰς κενὰς ἐφημεριακὰς θέσεις τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἀγίου Νικάνορος Κοζάνης, 2) Ἀγίου Γεωργίου Μελισσιῶν, 3) Γενεσίου Θεοτόκου Πλατανορρεύματος, 4) Γενεσίου Θεοτόκου Πετρανῶν, 5) Ἀγίου Κωνσταντίνου Λευκάρων, 6) Ἀγ. Γεωργίου Πολυμύλου καὶ 7) Κοιμήσεως Θεοτόκου Ροδίτου, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ ὡς ἄνω Α.Ν. 2200)1940 ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Κοζάνῃ τῆ 27ῆ Ἰανουαρίου 1967

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἱ. Μητρόπολις Σάμου καὶ Ἱκαρίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει 1ον) τὰ ἄρθρα 46 καὶ 47 τοῦ Α. Νόμου 2200/1940 «Περὶ ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημερίων» ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη μεταγενεστέρως, 2ον) τὰς διατάξεις τοῦ Α.Ν. 536/1945 «Περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀποδοχῶν τοῦ Ὁρθόδοξου ἐφημεριακοῦ Κλήρου τῆς Ἑλλάδος» καὶ 3ον) τὸ ἄρθρον 28 τοῦ Α. Ν. 540/1945 «Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως» προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν κάτωθι κενὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐπαρχίας, ἣτοι τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ «ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ» ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΗΡΥΚΟΥ, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρῦξεως εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν Ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Α. Ν. 2200/1940 «Περὶ ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημερίων» ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Σάμῳ τῇ 27ῃ Ἰανουαρίου 1967

† Ὁ Σάμου καὶ Ἱκαρίας ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἱερὰ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 46 καὶ 47 παρ. 1α τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα πρὸς κατάληξιν τῆς κενῆς ὀργανικῆς θέσεως τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίων Πάντων -Θεσσαλονίκης, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἡμῖν, ἐντὸς μηνός, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας, σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακέρυξιν ὑποψηφίου, πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 30ῇ Ἰανουαρίου 1967.

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξιμίμου, Παλαιοκαθολικισμὸς καὶ Ὁρθοδοξία, Ἀθήναι 1966, σελ. 190.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία Γεωργίας (Ἰβηρίας) καὶ τὸ Αὐτοκέφαλον αὐτῆς. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας». Ἀθήναι 1966, σελ. 50.

Τίτου Μαθαϊάκη, Μητροπολίτου Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία». Ἀθήναι 1966, σελ. 61.

Ἐπισκόπου Διονυσίου Κ. Κυράτσου, Μητροπολίτου Δράμας, Τρίπτυχον κοινωνικῶν ἀντιθέσεων ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν Δράμᾳ 1967, σελ. 32.

Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμὸς. Τεύχος Α'. Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τοῦ Βελιγραδίου. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας». Ἀθήναι 1966, σελ. 103.

Τοῦ αὐτοῦ, Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμὸς. Τεύχος Γ'. Ἡ Δ' φάσις τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία». Ἀθήναι 1966, σελ. 208.

Τοῦ αὐτοῦ, The Dialogue between the orthodox and the Non-Chalcedonian Churches. Reprinted from «GOYE» (Πορευθέντες). Athens 1966.

Βασιλείου Γ. Τσάκωνα, Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου (Η.Π.Α.), Τὸ φιλολογικὸν καὶ θεολογικὸν πρόβλημα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. (Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ κατανόησιν τῆς ἀνωτέρας Χριστολογίας τοῦ Ἀπ. Παύλου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν συγχρόνων αὐτῶ φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν ρευμάτων). Ἀθῆναι 1966, σελ. 226.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδηιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
† Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ
† Ὁ Ἐλασσῶνος ΙΑΚΩΒΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ναὶν Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν:
Ἀρχ. 50, 75, 100 ἐτησίως.
Λοιπῶν Ναὶν Ἐπικρατείας: 30 ἐτησίως.
Ἐξωτερικοῦ: δολλάρια 3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Καὶ ὅμως θὰ ἔπρεπε.

Ἐόρτια Γράμματα.

Παν. Τρεμπέλα, Ἡ ἐν Βελιγραδίῳ Πανορθόδοξος Διάσκεψις.

Ἀρχιμ. Ι.Α. Παπαδοπούλου, Δ. Θ., τέως Διευθυντοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Βοστώνης, Νὰ ἀποφυγῶμεν τὴν σύγχυσιν.

Ν. Ἀθανάσιεφ, «Πάντοτε ὅλοι καὶ πάντοτε ἐπὶ τὸ αὐτό». Μετάφρ. Ἀρχιμ. Νικοδ. Ζ. Γιατζιρούλη, Ἱεροκήρυκος Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Στράγια, ὑπογραμματέως Ἱεραῶς Συνόδου, Ἡ περὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας παγκόσμιος χριστιανικὴ ἀντιλήψις.

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Ἡ ἑλληνοχριστιανικὴ κυκλαδικὴ παράδοσις.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Προκηρύξεις.

Βιβλιογραφία.

ΜΟΝΟΤΥΠΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΤΣΙΡΩΝΗ

Μενάνδρου 4 — Ἀθῆναι — Τηλ. 311.121

Ἰπεύθυνος Τυπογραφείου Δημήτριος Β. Δεσποτάκης
Λεωφόρος Ἡρώων 26, Περιστερὶ